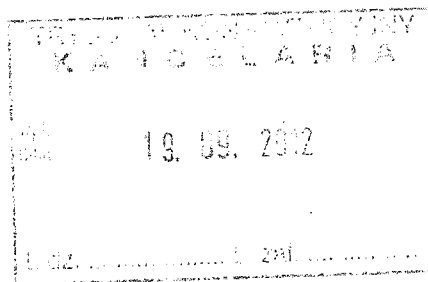

Sygn. akt K 6/12

BAS-WPTK-355/12

Trybunał Konstytucyjny

Na podstawie art. 34 ust. 1 w związku z art. 27 pkt 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.), w imieniu Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej przedkładam wyjaśnienia w sprawie wniosku Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 10 października 2010 r. (sygn. akt K 6/12), jednocześnie wnosząc o stwierdzenie, że:

- 1) art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b, art. 66 ust 2 pkt 3, art. 68 ust. 3 pkt 5 i art. 78a ust. 4 pkt 6 ustawy z 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (t.j. Dz. U. z 2009 r. Nr 146, poz. 1188 ze zm.) **są zgodne** z art. 2 Konstytucji;
- 2) art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b i art. 66 ust 2 pkt 3 ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim zwalniają z wymogu odbycia aplikacji adwokackiej lub egzaminu adwokackiego wskazane w tych przepisach osoby, które wykonywały przez okres ustawowy na podstawie umowy cywilnoprawnej wymagające wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związane ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego w kancelarii adwokackiej, zespole adwokackim, spółce cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej, o których mowa w art. 4a ust. 1 ww. ustawy, lub kancelarii radcy prawnego, spółce cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej, o których mowa w art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2002 r. Nr 123, poz. 1059 ze zm.), **są zgodne** z art. 17 ust. 1 Konstytucji;

- 3) art. 66 ust. 1 pkt 5 lit. b ustawy powołanej w punkcie 1 **jest zgodny** z art. 2 oraz art. 17 ust. 1 Konstytucji;
- 4) art. 77a ust. 1-3, ust. 6-10 oraz ust. 12, art. 78 ust. 1, ust. 3, ust. 4, ust. 8, ust. 9 oraz ust. 15, art. 78e ust. 1, ust. 2, ust. 5 i ust. 6, art. 78h ust. 1-3, ust. 6, ust. 14 oraz ust. 5 w zakresie, w jakim odsyła do art. 75f ust. 2 pkt 1, 2, 4, 5 oraz ust. 3, ustawy powołanej w punkcie 1 **są zgodne** z art. 17 ust. 1 Konstytucji;
- 5) art. 78d ust. 1-8 ustawy powołanej w punkcie 1 **nie jest niezgodny** z art. 17 ust. 1 Konstytucji.

Ponadto, wnoszę o **umorzenie postępowania** na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym, w zakresie dotyczącym badania zgodności: art. 66 ust. 1 pkt 5 lit. a, art. 77a ust. 4, ust. 5, ust. 11, ust. 13, art. 78d ust. 9-13, art. 78e ust. 3 i ust. 4 oraz art. 78h ust. 4, ust. 7-13 oraz ust. 5 w zakresie, w jakim odsyła do art. 75e ust. 5, ust. 7 i ust. 11, art. 75f ust. 1, ustawy z 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Uzasadnienie

I. Analiza formalnoprawna

1. Naczelna Rada Adwokacka (dalej wnioskodawca albo NRA) złożyła w dniu 10 października 2011 r. wniosek o zbadanie konstytucyjności przepisów ustawy z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (t.j. Dz. U. z 2009 r. Nr 146, poz. 1188 ze zm.; dalej: u.p.a.).

2. Na podstawie art. 191 ust. 1 pkt 4 Konstytucji ogólnokrajowe władze organizacji zawodowych są uprawnione do inicjowania kontroli zgodności aktu normatywnego z aktem wyższego rzędu w hierarchicznie zbudowanym systemie źródeł prawa. Postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym wszczynane jest na podstawie wniosku uprawnionego podmiotu. Spełnia on dwojaką funkcję: po pierwsze – inicjuje postępowanie, po drugie – wyznacza granice orzekania. Wymagającym rozważenia problemem wstępnym jest dopuszczalność merytorycznego rozpatrzenia wniosku oraz określenie jego granic.

Wola podmiotów legitymowanych do zainicjowania kontroli konstytucyjności prawa w sposób ograniczony (szczególny) posiadających strukturę kolegiąlną znajduje wyraz w podejmowanych przez nie uchwałach. Zgodnie z utrwaloną linią orzecniczą Trybunału Konstytucyjnego uchwała organu lub władzy podmiotu, o którym mowa w art. 191 ust. 1 pkt 4 Konstytucji, w sprawie wystąpienia z wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego, jest warunkiem *sine qua non* wszczęcia i prowadzenia postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym. Dla ustalenia bowiem, czy wniosek pochodzi od uprawnionego podmiotu, a nie od osoby, która go sporządziła i podpisała, potrzebny jest dowód, że został on wniesiony na podstawie uchwały uprawnionego organu. Uchwała musi wyrażać wolę wystąpienia do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem o zbadanie zgodności aktu normatywnego z aktem o wyższej mocy prawnej w celu wyeliminowania z porządku prawnego przepisu, który – zdaniem organu – jest niezgodny z wzorcem kontroli. Ustawa o Trybunale Konstytucyjnym określa wymagania formalne jaki musi spełniać wniosek (art. 32). Wśród nich należy wyróżnić konieczność określenia kwestionowanego aktu normatywnego (jego części) oraz sformułowania zarzutu niezgodności z Konstytucją,

ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą. Oczywiście art. 32 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym nie kształtuje niezbędnych elementów uchwały organu inicjującego postępowanie przed sądem konstytucyjnym. Jednakże, z uwagi na to, że osoba (pełnomocnik, inny podmiot) sporządzająca wniosek nie jest władna określić tych elementów samodzielnie, może ona bowiem działać jedynie w ramach upoważnienia udzielonego przez podmiot uprawniony, jednym z warunków wszczęcia postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym jest jednoznaczne wskazanie przedmiotu i podstawy kontroli w uchwale wyrażającej wolę zainicjowania postępowania przed Trybunałem. Oznacza to, że treść uchwały stanowiącej upoważnienie dla podmiotu sporządzającego pismo procesowe i wniosku musi być minimalnie zbieżna. Zbieżność musi dotyczyć wskazania przedmiotu postępowania (zakwestionowanego przepisu) przez odpowiednie oznaczenie aktu normatywnego, wyrażenia woli wyeliminowania tego przepisu z porządku prawnego oraz postawienia zarzutu niezgodności z przepisem aktu normatywnego wyższego rzędu, np. Konstytucji. Zarzut niezgodności musi obejmować wyraźne ustalenie przepisu aktu stanowiącego wzorzec kontroli (por. postanowienia TK z: 15 stycznia 2009 r., sygn. akt Tw 24/08; 19 lutego 2008 r., sygn. akt Tw 48/07; 2 lipca 2007 r., sygn. akt Tw 26/06; 16 lutego 2005, sygn. akt Tw 21/04; 31 marca 2003 r., sygn. akt Tw 3/03; wyrok TK z 16 października 2002 r., sygn. akt K 23/02).

We wniosku z 10 października 2011 r. jako wnioskodawcę jednoznacznie wskazano Naczelną Radę Adwokacką (wniosek, s. 1). Naczelna Rada Adwokacka stanowi ogólnokrajową władzę organizacji zawodowej, w rozumieniu art. 191 ust. 1 pkt 4 Konstytucji, posiadającą legitymację do inicjowania hierarchicznej kontroli norm (postanowienie TK z 16 lutego 2005, sygn. akt Tw 21/04). Warunkiem wniesienia wniosku jest uprzednie podjęcie uchwały przez NRA, w której jednoznacznie zostanie wyrażona wola wszczęcia postępowania przed Trybunałem. Z dokumentacji sprawy przekazanej Sejmowi wynika, że stanowiącą podstawę wniesienia wniosku uchwałą NRA jest uchwała nr 29/2011 z dnia 17 września 2011 r. W punkcie 1 tej uchwały został określony przedmiot kontroli, lecz nie wskazano precyzyjnie wzorca kontroli, ograniczając się jedynie do stwierdzenia, że są one niezgodne z Konstytucją. Precyzyjne określenie podstawy kontroli nastąpiło dopiero we wniosku. Jednakże w uchwale NRA z 17 września 2011 r. wskazuje się równocześnie, że „[W]niosek, określający szczegółowo zakres zaskarżenia oraz wzorce konstytucyjne stanowi załącznik do niniejszej uchwały” (uchwała NRA, pkt 1).

Jak wynika z analizy orzecznictwa sądu konstytucyjnego w przypadku inicjowania postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym przez podmioty legitymowane w sposób ograniczony (szczególny) dopuszczalne jest (zachowana jest minimalna zbieżność pomiędzy uchwałą a wnioskiem), aby uchwała wyrażająca wolę wszczęcia przed Trybunałem postępowania dotyczącego abstrakcyjnej kontroli norm wskazywała jedynie ogólnie wzorzec kontroli, jeśli wniosek (a konkretnie jego projekt) stanowił załącznik do tej uchwały (zob. postanowienia TK z: 16 lutego 2005 r., sygn. akt Tw 21/04; 26 czerwca 2012 r., sygn. akt K 8/12). Chociaż z dokumentacji przekazanej Sejmowi nie wynika bezpośrednio, czy załączony do uchwały nr 29/2011 wniosek (jego projekt) jest tożsamy z wnioskiem z 10 października 2011 r., Sejm wychodzi z takiego założenia. Przeciwny wniosek zakładałby konieczność umorzenia postępowania w sprawie ze względu na brak spełnienia warunku minimalnej zbieżności pomiędzy uchwałą wyrażającą wolę wszczęcia postępowania, a wnioskiem.

Na marginesie zauważyć należy, że w wykonaniu uchwały NRA, Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej w dniu 28 września 2011 r. podjęło uchwałę Nr 57/2011, w którym zostały określone przedmiot kontroli oraz wzorce kontroli zbieżne z przedmiotem i podstawą badania wskazaną we wniosku z 10 października 2011 r. Jak wynika z treści tej uchwały, również w tym przypadku, wniosek stanowi jej załącznik. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego „[n]ie ulega wątpliwości, że Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej jest, w rozumieniu art. 191 ust. 1 pkt 4 Konstytucji, ogólnokrajową władzą organizacji zawodowej, posiadającą legitymację do inicjowania hierarchicznej kontroli norm” (postanowienie TK z 16 lutego 2005 r., sygn. akt Tw 21/04). A zatem również ta uchwała, wraz z wnioskiem mogłaby stanowić podstawę wszczęcia postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym. Jednakże, ze względu na to, że sam wnioskodawca określa swoje pismo jak wniosek NRA, a nie Prezydium NRA, Sejm przedstawiając analizę formalną i merytoryczną odnosi się wyłącznie do wniosku tak ustalonego podmiotu.

3. Organizacje zawodowe wskazane w art. 191 ust. 1 pkt 4 Konstytucji, do których należy NRA, – zgodnie z art. 191 ust. 2 Konstytucji – mogą wystąpić z wnioskiem, „jeżeli akt normatywny dotyczy spraw objętych ich zakresem działania”. Trybunał Konstytucyjny stoi na stanowisku, że dla wyznaczenia granic legitymacji inicjowania kontroli konstytucyjności aktów normatywnych istotne (kluczowe)

znaczenie ma interpretacja wyrażenia „sprawy objęte zakresem działania” (art. 191 ust. 2 Konstytucji). Wnioskodawca ma obowiązek wskazać przepisy ustawy lub statutu, które pozwalają ustalić, że zaskarżony akt normatywny (jego część) dotyczy zakresu spraw objętych jego działaniem. Trzeba podkreślić, że wykładnia ww. pojęć musi opierać się w pierwszej kolejności na przepisach Konstytucji, jako podstawie przyznania uprawnienia do występowania o kontrolę norm.

Trybunał Konstytucyjny, badając już w swoim orzecznictwie kwestię legitymacji przysługującej samorządom zawodowym, podkreślał, że uprawnienie ogólnokrajowych władz (organów) organizacji zawodowych, w tym samorządów zawodowych zrzeszających osoby wykonujące zawód zaufania publicznego, koncentruje się wokół spraw dotyczących wykonywania określonego zawodu zaufania publicznego przez członków korporacji, zwłaszcza w aspekcie nałożonych obowiązków i przyznaných uprawnień. Intencją ustrojodawcy było przyznanie ochrony jedynie interesom związanym z wykonywaniem zawodu (zob. przykładowo wyroki TK z: 14 maja 2009 r., sygn. akt K 21/08; 14 grudnia 2010 r., sygn. akt K 20/08; 30 listopada 2011 r., sygn. akt K 1/10; postanowienie TK z 21 maja 2007 r. sygn. akt Tw 14/07). A zatem, zgodnie z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego, wniosek musi być bezpośrednio związany z interesem prawnym danej organizacji jako takiej lub jej członków, a nie może odwoływać się do realizacji celów ogólnospołecznych (postanowienia TK z : 12 listopada 2003 r., sygn. akt Tw 14/03; 7 września 2005 r., sygn. akt Tw 31/05; 13 września 2005 r., sygn. akt Tw 6/05; 21 maja 2007 r., sygn. akt Tw 14/07, zob. także 28 stycznia 2004 r., sygn. akt Tw 74/02). Działanie w swoim rozumianym „imieniu i na rzecz” innych podmiotów (np. organów wymiaru sprawiedliwości, podsądnych, wierzycieli), nie mieści się w zakresie uprawnień organizacji zawodowych określonych w art. 191 ust. 1 pkt 4 Konstytucji; wyłączną legitymację do inicjowania kontroli w sprawach ogólnospołecznych posiadają bowiem podmioty wskazane w art. 191 ust. 1 pkt 1 Konstytucji (postanowienie TK z 21 maja 2007 r., sygn. akt Tw 14/07, zob. także wskazane tam orzecznictwo). Zakres działania NRA wynika m.in. z art. 58 u.p.a., który w pkt 1 upoważnia ten organ do reprezentowania adwokatury.

W niniejszej sprawie wnioskodawca kwestionuje przepisy o zwolnieniu określonej grupy osób z obowiązku odbycia aplikacji adwokackiej (art. 66 ust. 2 pkt 3, art. 78a ust. 4 pkt 6 u.p.a.) lub z obowiązku składania egzaminu adwokackiego (art. 66 ust. 1 pkt 4 lit b, pkt 5, art. 68 ust. 3 pkt 5 u.p.a.), a także przepisy określające

kształt egzaminu adwokackiego oraz udział w jego przygotowaniu i przeprowadzeniu samorządu zawodowego (art. 77a, art. 78 ust. 1, 3, 4, 8, 9 i 15, art. 78d, 78e i 78h u.p.a).

Zgodnie z orzecznictwem Trybunał Konstytucyjnego, kwestionowanie przepisów określających grupy osób zwolnionych z odbycia aplikacji zawodu zaufania publicznego (notarialnej, radcowskiej, adwokackiej) mieści się w ramach umocowania ogólnokrajowej władzy organizacji zawodowej do reprezentowania interesów członków korporacji oraz dbałości o odpowiedni poziom wiedzy i umiejętności jej członków. Związane jest to z dążeniem, aby weryfikacja przydatności wykonywania zawodu zaufania publicznego nie była iluzoryczna, ale pozwalała na wybór jednostek rzetelnie przygotowanych. Kryteria dopuszczenia do zawodu wpływają bowiem na odbiór społeczny reprezentantów danej grupy zawodowej oraz zakres konkurencji w świadczeniu usług (wyroki TK z: 7 marca 2012 r., sygn. akt K 3/10; 30 listopada 2011 r., sygn. akt K 1/10; 19 kwietnia 2006 r., sygn. akt K 6/06; 8 listopada 2006 r., sygn. akt K 30/09; 26 marca 2008 r., sygn. akt K 4/07). Również inicjowanie postępowania abstrakcyjnej kontroli norm, którego przedmiotem są przepisy określające kształt egzaminu zawodowego, mieszczą się w zakresie pojęcia „sprawy”, w rozumieniu art. 191 ust. 2 Konstytucji (zob. wyroki TK z 7 marca 2012 r., sygn. akt K 3/10; 30 listopada 2011 r., sygn. akt K 1/10). Tym samym, władze organizacji zawodowej mogą inicjować badanie tych przepisów. Pozytywna weryfikacja legitymacji NRA do złożenia wniosku w zakresie zbadania konstytucyjności wskazanych w nim przepisów nie przesądza automatycznie kierunku merytorycznej oceny kwestionowanego unormowania, ani adekwatności wskazanych wzorców kontroli.

4. Zgodnie z art. 32 ust. 1 pkt 3-4 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, wniosek musi zawierać sformułowanie zarzutu niezgodności oraz uzasadnienie postawionego zarzutu z powołaniem dowodów na jego poparcie. Trybunał Konstytucyjny uznaje, że prawidłowe sformułowanie zarzutu i opatrzenie go uzasadnieniem ma znaczenie dla oceny, czy nie zachodzą ujemne (negatywne) przesłanki procesowe, wyznaczenia granic przedmiotowych wniosku i tym samym – zgodnie z art. 66 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym – granic kognicji Trybunału, a wreszcie jest niezbędne ze względu na domniemanie konstytucyjności prawa (Z. Czeszejko-Sochacki, L. Garlicki, J. Trzeciński, *Komentarz do ustawy o Trybunale*

Konstytucyjnym, Warszawa 1999, s. 114-115 wraz ze wskazanym tam orzecznictwem; zob. także K. Wojtyczek, *Ciężar dowodu i argumentacji w procedurze kontroli norm przed Trybunałem Konstytucyjnym*, „Przegląd Sejmowy” 2004, nr 1, s. 14 i n.; P. Radzewicz, *Wzruszenie „domniemania konstytucyjności” aktu normatywnego przez Trybunał Konstytucyjny*, „Przegląd Sejmowy” 2008, nr 5, s. 66 i n.).

Wnioskodawca kwestionuje konstytucyjność art. 66 ust. 1 pkt 5 lit. a-b u.p.a. (zob. pkt 5 *petitum* wniosku). Wskazane przepisy zwalniają z obowiązku odbycia aplikacji adwokackiej i złożenia egzaminu adwokackiego osoby, które zdobyły stopień naukowy doktora nauk prawnych po spełnieniu dodatkowych, różnych warunków określonych w lit. a i b badanego artykułu ustawy. Podmiot inicjujący kontrolę nie wyjaśnił, w jaki sposób możliwość uzyskania wpisu na listę adwokatów przez doktorów nauk prawnych zajmujących stanowiska określone w lit. a zaskarżonego artykułu narusza wskazane przez niego wzorce kontroli, koncentrując się jedynie na wykazaniu niekonstytucyjności art. 66 ust. 1 pkt 5 lit. b u.p.a. Tym samym nie uzasadnił zarzutu niezgodności art. 66 ust. 1 pkt 5 lit. a u.p.a. z art. 2 i art. 17 ust. 1 Konstytucji.

Zdaniem Sejmu, NRA nie przedstawiła również argumentacji przemawiającej za niezgodnością z wzorcem kontroli art. 77a ust. 4, ust. 5, ust. 11, ust. 13, art. 78d ust. 9-13, art. 78e ust. 3 i ust. 4 oraz art. 78h ust. 4, ust. 7-13 oraz ust. 5 w zakresie, w jakim odsyła do art. 75e ust. 5, ust. 7 i ust. 11, art. 75f ust. 1, u.p.a. Przepisy te mają przede wszystkim charakter techniczno-organizacyjny, m.in. ustalają: sposób oceny egzaminu (skalę ocen), dopuszczalność korzystania z tekstów aktów prawnych, komentarzy oraz orzecznictwa, reguły posiadania urządzeń służących do przekazu lub odbioru informacji (wprowadzają zakaz ich posiadania), zasady wyłączenia członków komisji odwoławczej, jej zadania, sposób podejmowania uchwał przez komisję odwoławczą, zasady jej administracyjno-biurowej obsługi. Określają również tryb odwoławczy od uchwały komisji odwoławczej, a także zakres upoważnienia ustawowego do wydania rozporządzenia. Zarzut wadliwego merytorycznie zakresu egzaminu, nieprzydatności przyjętego sposobu weryfikacji wiedzy zdającego oraz niezagwarantowania samorządowi adwokackiemu odpowiedniego wpływu na kształt egzaminu zawodowego nie odnoszą się do wskazanych powyżej przepisów, które określają techniczną stronę przygotowywania i przeprowadzania egzaminu. Uzasadnienie zarzutu niezgodności ww. przepisów

z art. 17 ust. 1 Konstytucji nie może także, zdaniem Sejmu, stanowić następujący fragment: „Artykuły 78e i 78h określają w jaki sposób następuje weryfikacja wyników egzaminu adwokackiego. Test oraz zadania sprawdzają przedstawiciele Ministra Sprawiedliwości i Naczelnej Rady Adwokackiej, model ten obowiązuje także w przypadku komisji egzaminacyjnej drugiego stopnia przy Ministrze Sprawiedliwości. W ten sposób samorząd adwokacki jest poważnie ograniczony co do istotnego elementu pieczy, ma to szczególne znaczenie w przypadku części pisemnej: w świetle wskazanych wyżej ułomności obecnego kształtu egzaminu adwokackiego prowadzić może do stanu istotnie zawężającego szanse realizacji konstytucyjnej powinności (pełnego) sprawowania pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu” (wniosek, s. 22).

Brak uzasadnienia zarzutu stanowi ujemną (negatywną) przesłankę procesową uniemożliwiającą merytoryczne rozpoznanie wniosku i w tym zakresie powoduje konieczność umorzenia postępowania (wyroki TK z: 3 czerwca 2002 r., sygn. akt K 26/01 i 15 lipca 2009 r., sygn. akt K 64/07).

W związku z powyższym postępowanie dotyczące badania zgodności art. 66 ust. 1 pkt 5 lit. a, art. 77a ust. 4, ust. 5, ust. 11, ust. 13, art. 78d ust. 9-13, art. 78e ust. 3 i ust. 4 oraz art. 78h ust. 4, ust. 7-13 oraz ust. 5 w zakresie, w jakim odsyła do art. 75e ust. 5, ust. 7 i ust. 11, art. 75f ust. 1, u.p.a. należy **umorzyć** ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

5. Wnioskodawca jako przedmiot kontroli wskazał art. 78d ust. 2 u.p.a. w zakresie, w jakim pomija ustną formę egzaminu (wniosek, s. 18).

Formuła zaskarżenia może sugerować, iż zdaniem wnioskodawcy niekonstytucyjność badanych przepisów miałaby wynikać z braku regulacji, a zarzucane uchybienia nie dotyczą tego co w przepisach ustawy się znajduje, lecz tego czego w nich nie unormowano. W razie uchwalenia regulacji częściowej o niepełnym charakterze możliwe jest zakwestionowanie jej zakresu. Wówczas Trybunał Konstytucyjny może zbadać zarówno to, co ustawodawca w danym przepisie uregulował, jak i to co pominął (por. wyrok TK z 4 maja 2004 r., sygn. akt K 8/03 wraz ze wskazanym tam orzecnictwem oraz wyrok TK z 30 września 2002 r., sygn. akt K 41/01).

W wyroku z 7 marca 2012 r. (sygn. akt K 3/10) uznał podobny zarzut (pominięcia ustnej formy egzaminu radcowskiego) postawiony przepisom ustawy

z 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (t.j. Dz. U. z 2010 r Nr10, poz. 65 ze zm.; dalej: u.r.p.) regulującym przeprowadzenie egzaminu radcowskiego za zarzut pominięcia ustawodawczego i rozpatrzył go. A zatem w dalszej części pisma została przedstawiona analiza dotycząca zgodności art. 78d ust. 2 ustawy z art. 17 ust. 1 Konstytucji.

II. Zgodność przepisów

1. Zwolnienie z obowiązku odbycia aplikacji adwokackiej lub złożenia egzaminu adwokackiego

1.1. Stan prawny i zarzuty wnioskodawcy

1.1.1. Wnioskodawca wnosi o zbadanie konstytucyjności następujących przepisów ustawy:

a) art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b – „Wymogu odbycia aplikacji adwokackiej i złożenia egzaminu adwokackiego nie stosuje się do: (...) osób, które zdały egzamin sędziowski lub prokuratorski po dniu 1 stycznia 1991 r. oraz w okresie 5 lat przed złożeniem wniosku o wpis na listę adwokatów, łącznie przez okres co najmniej 3 lat: (...) wykonywały wymagające wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związane ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego na podstawie umowy o pracę lub umowy cywilnoprawnej w kancelarii adwokackiej, zespole adwokackim, spółce cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej, o których mowa w art. 4a ust.1, lub kancelarii radcy prawnego, spółce cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej, o których mowa w art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych”;

b) art. 66 ust. 1 pkt 5 lit b – „Wymogu odbycia aplikacji adwokackiej i złożenia egzaminu adwokackiego nie stosuje się do: (...) osób, które posiadają stopień naukowy doktora nauk prawnych oraz w zakresie 5 lat przed złożeniem wniosku o wpis na listę adwokatów, łącznie przez okres co najmniej 3 lat: (...) wykonywały wymagające wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związane ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego na podstawie umowy o pracę lub umowy cywilnoprawnej w kancelarii adwokackiej, zespole adwokackim, spółce cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej, o których mowa w art. 4a ust.1,

lub kancelarii radcy prawnego, spółce cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej, o których mowa w art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych”;

c) art. 66 ust. 2 pkt 3 – „Do egzaminu adwokackiego składanego przed komisją, o której mowa w art. 78, bez odbycia aplikacji adwokackiej, mogą przystąpić: (...) osoby, które po ukończeniu wyższych studiów prawniczych przez okres co najmniej 5 lat w okresie nie dłuższym niż 10 lat przed złożeniem wniosku o dopuszczenie do egzaminu wykonywały wymagające wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związane ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego w kancelarii adwokackiej, zespole adwokackim, spółce cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej, o których mowa w art. 4a ust.1, lub kancelarii radcy prawnego, spółce cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej, o których mowa w art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, na podstawie umowy o pracę lub umowy cywilnoprawnej”;

d) art. 68 ust. 3 pkt 5 – „Do wniosku , o którym mowa w ust. 1 i 2, osoba ubiegająca się o wpis jest obowiązana dołączyć: (...) zaświadczenie adwokata lub radcy prawnego, z którego wynikać będzie, że osoba ubiegająca się o wpis wykonywała wymagające wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związane ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego – w przypadku osób, o których mowa w art. 66 ust.1 pkt 4 lit.b i pkt 5 lit. b”;

e) art. 78a ust. 4 pkt 6 – „Osoby uprawnione do przystąpienia do egzaminu adwokackiego bez odbycia aplikacji dołączają do wniosku odpowiednio: (...) dokumenty zaświadczające co najmniej 5-letni okres zatrudnienia lub wykonywania wymagających wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związanych ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego na podstawie umów cywilnoprawnych w kancelarii adwokackiej, zespole adwokackim, spółce cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej, o których mowa w art. 4a ust.1, lub kancelarii radcy prawnego, spółce cywilnej, jawnej, partnerskiej, komandytowej, o których mowa w art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych”.

1.1.2. Zastrzeżenie wnioskodawcy budzi sposób uregulowania warunku, którego spełnienie jest wymagane do uzyskania wpisu na listę adwokatów osób wskazanych w art. 66 ust.1 pkt 4 lit. b oraz pkt 5 lit. b u.p.a. Warunkiem tym jest wykonywanie wymagających wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związanych ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata (radcę prawnego). Ten sam

zarzut został postawiony art. 66 ust. 2 pkt 3 u.p.a., a mianowicie dopuszczenia do egzaminu adwokackiego bez konieczności odbycia aplikacji adwokackiej osób wskazanych w zaskarżonym przepisie, po spełnieniu przesłanki wykonywania wymagających wiedzy prawniczej czynności związanych ze świadczenia pomocy prawnej (dalej także: czynności związane ze świadczeniem pomocy prawnej; zob. wniosek s. 6-8). Wnioskodawca zarzuca kontrolowanym przepisom, że:

a) uprawnione przez te przepisy osoby (dalej także osoby uprawnione), w świetle obowiązujących przepisów, a w szczególności art. 82 k.p.k., nie mogą wykonywać pewnych, niezwykle istotnych czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej, a mianowicie czynności w sprawach karnych; zgodnie bowiem z przepisami kodeksu postępowania karnego obrońcą może być jedynie osoba uprawniona do obrony według przepisów o ustroju adwokatury, to jest adwokat lub aplikant adwokacki; ustawodawca zatem uzależnił wpis na listę adwokatów (dopuszczenie do egzaminu bez odbycia aplikacji) od spełnienia warunku częściowo niemożliwego;

b) wadliwie został określony sposób obliczania okresu praktyki w zawodzie – wykonywania czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej; nie jest bowiem możliwe wiarygodne ustalenie jej czasu, jeśli była ona wykonywana na innej podstawie niż umowa o pracę; nie przewidziano żadnego trybu weryfikacji składanych zaświadczeń o wykonywaniu ww. czynności; przyjęto zatem rozwiązanie legislacyjne niespójne i sprzyjające omijaniu prawa;

c) w sposób niekonstytucyjny ukształtowały one mechanizm wydłużania wymaganego okresu dla osób, które wykonywały pracę (wykonywały czynności związane ze świadczeniem pomocy prawnej) w niepełnym wymiarze; wymóg ten dotyczy zdaniem wnioskodawcy jedynie osób wykonujących pracę na podstawie umowy o pracę.

Naczelna Rada Adwokacka rozciąga zarzut omówiony powyżej w pkt a) na art. 68 ust. 3 pkt 5 oraz art. 78a ust. 4 pkt 6 u.p.a., ponieważ nie jest możliwe wydanie wymaganych przez te przepisy zaświadczeń, które potwierdziłyby wykonywanie czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej w sprawach karnych (wniosek, s. 5-7 i 11-12).

Ponadto regulacja art. 66 ust. 1 pkt 5 lit. b u.p.a. została uznana przez NRA za niezgodną z Konstytucją, gdyż uzyskanie stopnia naukowego doktora nauk prawnych stanowi dowód na posiadanie wyłącznie wiedzy teoretycznej, a tym samym

jest nierelevantne dla oceny umiejętności praktycznych. „Nawet jeśli rozprawa doktorska dotyczy postępowania cywilnego, prawa karnego lub innych dogmatyk (pomijając takie dziedziny jak na przykład prawo rzymskie albo teoria prawa), to i tak pomyślnie ukończenie czynności przewodu doktorskiego nie oznacza, że autor pracy doktorskiej posiada jakiekolwiek kwalifikacje praktyczne, wymagane do wykonywania zawodu adwokata” (wniosek, s. 11). Natomiast wymóg trzyletniej praktyki – zdaniem NRA – jest niewłaściwie ukształtowany, ponieważ jest ona zbyt „skromna”. NRA podkreśla, że „przesłanka w postaci posiadania [stopnia – uwaga własna] doktora nauk prawnych jest z punktu widzenia sprawowania pieczy nieistotna, bo nie świadczy o umiejętnościach koniecznych do wykonywania zawodu adwokata i nie może być traktowana jako swoista «proteza» aplikacji” (wniosek, s. 12).

1.2. Wzorce konstytucyjne

1.2.1. Jako wzorzec kontroli NRA wskazuje wynikającą z art. 2 Konstytucji zasadę poprawnej (prawidłowej) legislacji.

Trybunał Konstytucyjny konsekwentnie reprezentuje stanowisko, że z wyrażonej w art. 2 Konstytucji zasady państwa prawnego wynika nakaz przestrzegania przez ustawodawcę zasad poprawnej legislacji. Zasada ta nakazuje, aby przepisy prawa były formułowane w sposób precyzyjny i jasny oraz poprawny pod względem językowym; aby spełniony został wymóg określoności prawa (wyrok TK z 29 października 2003 r., sygn. akt K 53/02; zob. także W. Sokolewicz, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Garlicki, t. V, Warszawa 2007, komentarz do art. 2, s. 47-49).

Trybunał Konstytucyjny podkreślił, iż: „Z tak ujętej zasady określoności wynika, że każdy przepis prawny winien być skonstruowany poprawnie z punktu widzenia językowego i logicznego – dopiero spełnienie tego warunku podstawowego pozwala na jego ocenę w aspekcie pozostałych kryteriów. Wymóg jasności oznacza nakaz tworzenia przepisów klarownych i zrozumiałych dla ich adresatów, którzy od racjonalnego ustawodawcy oczekiwać mogą stanowienia norm prawnych nie budzących wątpliwości co do treści nakładanych obowiązków i przyznawanych praw. Związana z jasnością precyzja przepisu winna przejawiać się w konkretności nakładanych obowiązków i przyznawanych praw tak, by ich treść była oczywista i pozwalała na wyegzekwowanie” (wyrok TK z 21 marca 2001 r., sygn. akt K 24/00;

por. także wyroki TK z: 13 marca 2007 r., sygn. akt K 8/07; 29 października 2003 r., sygn. akt K 53/02; 28 maja 2003 r., sygn. akt. K 44/02; 24 lutego 2003 r., sygn. akt K 28/02; postanowienie TK z 21 października 2003 r., sygn. akt SK 41/02).

Należy wskazać, iż Trybunał Konstytucyjny wypracował stanowisko, zgodnie z którym ocena zgodności sformułowania określonego przepisu prawa z wymaganiami poprawnej legislacji wymaga realizacji trzech założeń: „Po pierwsze – każdy przepis ograniczający konstytucyjne wolności lub prawa winien być sformułowany w sposób pozwalający jednoznacznie ustalić, kto i w jakiej sytuacji podlega ograniczeniom. Po drugie – przepis ten powinien być na tyle precyzyjny, aby zapewniona była jego jednolita wykładnia i stosowanie. Po trzecie – przepis taki winien być tak ujęty, aby zakres jego zastosowania obejmował tylko te sytuacje, w których działający racjonalnie ustawodawca istotnie zamierzał wprowadzić regulację ograniczającą korzystanie z konstytucyjnych wolności i praw” (wyrok z 30 października 2001 r., sygn. akt K 33/00).

Dopiero przekroczenie pewnego poziomu niejasności przepisów prawnych stanowić może samoistną przesłankę stwierdzenia ich niezgodności z art. 2 Konstytucji (wyrok TK z 29 października 2003 r., sygn. akt K 53/02). Nie narusza automatycznie zasady poprawnej legislacji (wymogu określoności prawa) posługiwanie się pojęciami pozaprawnymi, a nawet nieostryimi, jeśli jego dookreślenie nastąpi we względnie jednolitej praktyce orzeczniczej (zob. W. Sokolewicz, *op.cit.*, s. 50; por. wyroki TK z: 8 maja 2006 r., sygn. akt P 18/05; 16 stycznia 2006 r., sygn. akt SK 30/05). A zatem dla skutecznego postawienia zarzutu niedookreśloności i obalenia z tego powodu domniemania konstytucyjności przepisu nie wystarcza tylko i wyłącznie abstrakcyjne stwierdzenie nieokreśloności tekstu prawa. Niejasność lub nieprecyzyjność przepisu może uzasadniać stwierdzenie jego niezgodności z Konstytucją, o ile jest tak daleko posunięta, że wynikających z niej rozbieżności nie da się usunąć za pomocą zwyczajnych środków mających na celu wyeliminowanie niejedności stosowania prawa. „Pozbawienie mocy obowiązującej określonego przepisu z powodu jego niejasności czy nieprecyzyjności powinno być traktowane jako środek ostateczny, stosowany wtedy, gdy inne metody usuwania wątpliwości dotyczących treści przepisu, w szczególności przez jego interpretację, okażą się niewystarczające (wyrok TK z 7 marca 2012 r, sygn. akt K 3/10 wraz ze wskazanym tam orzecznictwem).

Zasada prawidłowej legislacji mieści nie tylko wymóg dostatecznej określoności przepisów prawa. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że obejmuje ona także: „(...) podstawowy z punktu widzenia procesu prawotwórczego etap formułowania celów, które mają zostać osiągnięte przez ustanowienie określonej normy prawnej. Stanowią one podstawę do oceny, czy (...) przepisy prawne w prawidłowy sposób wyrażają wystawianą normę oraz czy nadają się do realizacji zakładanego celu” (wyrok TK z 24 lutego 2003 r., sygn. akt K 28/02; zob. W. Sokolewicz, *op. cit.*, s. 47).

1.2.2. Drugi wzorzec konstytucyjny stanowi art. 17 ust. 1. Ma on następujące brzmienie: „W drodze ustawy można tworzyć samorzady zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należyтым wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony”.

Precyzując treść stanowiącej podstawę kontroli normy konstytucyjnej Trybunał Konstytucyjny wyjaśnił, że: „Powierzenie samorządom zawodowym, reprezentującym zawody zaufania publicznego, «pieczy» nad należyтым wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony wskazuje na konstytucyjne ograniczenie ustawodawcy, działającego w drodze ustawy. W wypadku kształtowania przez ustawę kompetencji samorządu zawodowego, powoduje konieczność zachowania «istoty» pieczy. Na tle art. 17 ust. 1 Konstytucji swoboda wkraczania przez ustawodawcę w sfery związane z realizacją zadań samorządu zawodowego nie jest więc nieograniczona” (wyrok TK z 26 marca 2008 r., sygn. akt K 4/07).

Bez wątplenia zawodem zaufania publicznego, w rozumieniu art. 17 ust. 1 Konstytucji, są tzw. zawody prawnicze, w tym zawód adwokata (P. Samecki [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Komentarz*, red. L. Garlicki, t. IV, Warszawa 2005, komentarz do art. 17, s. 5; wyroki TK z: 19 kwietnia 2006 r., sygn. akt K 6/06; 8 listopada 2006 r., sygn. akt K 30/06; 26 marca 2008 r. sygn. akt K 4/07). Trybunał Konstytucyjny w swoim dotychczasowym orzecznictwie odniósł się do wynikającego z ww. przepisu Konstytucji modelu wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego, stwierdzając, że:

- a) Konstytucja nie gwarantuje ani nie wyznacza granic działania adwokatom (ani innej prawniczej grupie zawodowej), pozostawiając te kwestie odpowiednim ustawom (wyrok TK z 21 maja 2002 r., sygn. akt K 30/01);

- b) art. 65 ust. 1 Konstytucji mieści konstytucyjne zagwarantowanie trzech odrębnych wolności: wyboru zawodu, wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy; tylko druga z nich – wolność wykonywania zawodu – pozostając w leksykalnym związku z ujęciem art. 17 ust. 1 Konstytucji, może doznawać ograniczeń wskutek „pieczy” samorządu korporacji zawodowej „nad należyтым wykonywaniem zawodu” (wyrok TK z 18 lutego 2004 r., sygn. akt P 21/02);
- c) nabór na aplikację adwokacką i radcowską jest sprawą publiczną, dotyczy bowiem korzystania z wolności wyboru zawodu, gwarantowanej w art. 65 ust. 1 Konstytucji i pozostaje poza zakresem „pieczy” wynikającej z art. 17 ust. 1 Konstytucji (*ibidem*);
- d) piecza samorządów prawniczych zawodów zaufania publicznego sprawowana być winna w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony, który to interes nie może być utożsamiany z interesem korporacji zawodowej, czy też jej członków (*ibidem*);
- e) wybór modelu naboru do zawodów prawniczych należy do kompetencji ustawodawcy – działającego na gruncie unormowań konstytucyjnych; Konstytucja nie przesądza bowiem trybu kształcenia teoretycznego oraz przygotowania praktycznego do wykonywania reglamentowanych zawodów prawniczych; przygotowanie to powinna cechować wysoka jakość i wiarygodność, co stanowi konsekwencję konstytucyjnej cechy zawodu zaufania publicznego (wyroki TK z: 19 kwietnia 2006 r., sygn. akt K 6/06; 8 listopada 2006 r., sygn. akt K 30/06; 26 marca 2008 r. sygn. akt K 4/07);
- f) zadaniem ustawodawcy i przedmiotem jego odpowiedzialności jest określenie optymalnego w danej sytuacji modelu przygotowania i wykonywania zawodu prawnika; przyjęte rozwiązania cechować musi koherencja, równe traktowanie osób wykonujących poszczególne zawody prawnicze lub aspirujących do ich wykonywania, unikanie rozwiązań sprzyjających omijaniu prawa, a także przerzucaniu ryzyka niewłaściwie świadczonych usług prawniczych na odbiorców tych świadczeń (wyrok TK 8 listopada 2006 r., sygn. akt K 30/06);
- g) od decyzji ustawodawcy zależy wyposażenie wykreowanych samorządów zawodowych w instrumenty służące sprawowaniu pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu; Trybunał Konstytucyjny nie decyduje o rodzajach, zasięgu i zasadach wykonywania prawniczych zawodów zaufania publicznego

jako zawodów reglamentowanych (wyrok TK z 19 kwietnia 2006 r., sygn. akt K 6/06).

Ponadto Trybunał Konstytucyjny rozstrzygnął, że regulacje dotyczące ubiegania się o wpis na listę adwokatów bez odbycia aplikacji i egzaminu adwokackiego oraz dopuszczenia do egzaminu adwokackiego bez odbycia aplikacji adwokackiej mogą zostać zbadane z art. 17 ust. 1 Konstytucji jako samodzielnym wzorcem kontroli (wyrok TK z 19 kwietnia 2006 r., sygn. akt K 6/06).

Warto również wskazać na ustalenia Trybunału Konstytucyjnego, które poczynił w wyroku z 7 marca 2012 r. (sygn. akt K 3/10). Rozpatrywał wówczas podobne do badanego zagadnienie prawne; dotyczyło ono konstytucyjności (m.in. zgodności z art. 17 ust. 1) przepisów u.r.p., które umożliwiały uprawnionym (tej samej grupie osób, co w badanej sprawie) uzyskania wpisu na listę radców prawnych bez zdawania egzaminu zawodowego albo przystąpienia do egzaminu radcowskiego bez odbycia aplikacji radcowskiej. Omawiając wzorzec konstytucyjny Trybunał wskazał: „Konstytucyjne pojęcie zawodu zaufania publicznego zakłada *implicite* odpowiednie przygotowanie do danego zawodu. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że określenie kryteriów dostępu do zawodu zaufania publicznego, a w szczególności określenie wymaganego poziomu wiedzy i umiejętności zawodowych oraz sposobu ich weryfikacji, jest w kompetencji ustawodawcy. Ustrojodawca pozostawia przy tym szeroki zakres swobody regulacyjnej w ustawie. Brzmienie art. 17 ust. 1 Konstytucji nie daje podstaw do wyprowadzania jakichkolwiek szczegółowych zasad dotyczących wymaganego przygotowania do wykonywania zawodu, wiążących ustawodawcę w rozważanym zakresie. Prawodawca konstytucyjny nie określił standardów przygotowania zawodowego do poszczególnych zawodów zaufania publicznego, świadomie pozostawiając unormowanie tej kwestii ustawodawcy. (...) Skoro art. 17 ust. 1 Konstytucji nie ustanawia zasad dotyczących dostępu do zawodów zaufania publicznego, stosowanie tego przepisu jako wzorca w procesie kontroli konstytucyjności prawa wymaga zachowania szczególnej powściągliwości. W swoim dotychczasowym orzecznictwie, Trybunał stwierdzał naruszenie przepisu art. 17 ust. 1 Konstytucji, jeśli takie naruszenie nie budziło jego wątpliwości. Stwierdzenie niekonstytucyjności przepisów ustawowych określających kryteria dostępu do zawodu zaufania publicznego jest możliwe tylko w razie dopuszczenia do takiego zawodu osób, które są bezspornie nieprzygotowane zawodowo. Jeżeli ustawa nie dopuszcza do

wykonywania zawodów zaufania publicznego osób, które z powodu braku przygotowania zawodowego uniemożliwiają zapewnienie odpowiedniej jakości świadczonych usług, Trybunał Konstytucyjny nie może stwierdzić niezgodności badanej regulacji z art. 17 ust. 1 Konstytucji. Sąd konstytucyjny nie może zastępować preferencji ustawodawcy swoimi własnymi preferencjami ani wkraczać w sferę kompetencji zarezerwowanych na mocy Konstytucji dla ustawodawcy”.

1.3. Analiza zgodności

1.3.1. W pierwszej kolejności należy ocenić zgodność zaskarżonych przepisów z wynikającą z art. 2 Konstytucji zasadą prawidłowej legislacji. Są nimi: art. 66 ust. 1 pkt 4 lit b oraz ust. 2 pkt 3 u.p.a.

Wnioskodawca poddaje w wątpliwość konstytucyjność ww. przepisów w zakresie, w jakim dotyczą osób wykonujących wymagającej wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związanych ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego na podstawie umowy cywilnoprawnej, to jest innymi słowy w zakresie, w jakim zwalniają z obowiązku złożenia egzaminu adwokackiego/odbycia aplikacji adwokackiej osoby tam wskazane, które wykonywały w okresie ustawowym na podstawie innej niż umowa o pracę wymagające wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związane ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego. Należy również dokonać kontroli wskazanych powyżej przepisów w pozostałym zakresie regulacji, gdyż zostały one zaskarżone także bez przedmiotowych ograniczeń. Ściśle związanymi z tymi przepisami są również podlegające kontroli art. 68 ust. 3 pkt 5 oraz art. 78a ust. 4 pkt 6 u.p.a., gdyż ustanawiają wymóg załączenia do wniosku o wpis na listę adwokatów i wniosku o dopuszczenie do egzaminu adwokackiego zaświadczenia o wykonywaniu ww. czynności.

1.3.2. Odnosząc się do zagadnienia zgodności art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b i ust. 2 pkt 3 u.p.a. należy stwierdzić, że problemem konstytucyjnym jest dopuszczalność przyjęcia określonej przesłanki umożliwiającej wskazanym w ustawie osobom wpis na listę adwokatów bez konieczności złożenia egzaminu adwokackiego lub upoważniającej złożenie egzaminu bez odbycia aplikacji adwokackiej. Polega ona na obowiązku wykonywania przez ustawowy okres

wymagających wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związanych ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego.

Wnioskodawca kwestionuje zakres i rodzaj czynności, jakie osoby wskazane w zaskarżonych przepisach mogą wykonywać w ramach świadczonej przez adwokata pomocy prawnej. Zgodzić się należy z NRA, że czynnościami wykonywanymi przez osoby wspomniane w kontrolowanych przepisach nie może być sprawowanie obrony, o której mowa w art. 82 k.p.k. Konsekwencją tej tezy jest, zdaniem NRA, konieczność uznania badanego rozwiązania legislacyjnego za niespójnego systemowo. Sejm nie podziela takiego stanowiska, ze względu na następujące argumenty.

Zgodnie z wykładnią językową zaskarżonych przepisów, z ich treści nie wynika, że na osoby wskazane w art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b oraz ust. 2 pkt 3 ustawy został nałożony obowiązek występowania w roli obrońcy w procesie karnym. Zadaniem tych osób jest wykonywanie wymagających wiedzy prawniczej czynności (faktycznych i prawnych) bezpośrednio związanych ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata, która to pomoc nie wyczerpuje się w występowaniu przed sądami w charakterze obrońcy. Ponadto, to adwokat ma świadczyć pomoc prawną, a ww. osoby mają wykonywać czynności „wspierające” (asystenckie) – bezpośrednio związane ze świadczeniem pomocy prawnej.

Zgodnie z art. 4 ust. 1 u.p.a.: „Zawód adwokata polega na świadczeniu pomocy prawnej, a w szczególności na udzielaniu porad prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, opracowywaniu projektów aktów prawnych oraz występowania przed sądami i urzędami”. Poza zakresem występowania w roli obrońcy, osoby uprawnione mogą wspierać adwokata w świadczeniu pomocy prawnej. Z szerokiego, powyżej przedstawionego zakresu czynności wykonywanych przez adwokata, jedynymi czynnościami, którym ww. osobom wykonywać nie wolno, jest występowanie w roli obrońcy. W pozostałym zakresie, czego wnioskodawca nie podważa, osoby uprawnione mogą na podstawie pełnomocnictwa substytucyjnego „zastępować” adwokata przy świadczeniu przez niego pomocy prawnej, w tym przy udzielaniu porad prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, projektów aktów prawnych, reprezentacji przed urzędami (art. 33 § 1 k.p.a; por. wyrok TK z 26 listopada 2003 r., sygn. akt SK 22/02). Natomiast występować przed sądami powszechnymi w sprawach cywilnych oraz przed sądami administracyjnymi osoby te mogą jedynie w ramach pełnomocnictw określonych przez stosowne przepisy –

art. 87 k.p.c oraz art. 35 ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz. U. Nr 153, poz. 1270 ze zm.; dalej u.p.p.s.a.; zob. wyrok TK z 7 marca 2012, sygn. akt K 3/10, w którym sąd konstytucyjny ustala zakres dopuszczalnych czynności osób uprawnionych wobec świadczącego pomoc prawną radcy prawnego).

Możliwe i dozwolone jest również, aby osoby, o których mowa w art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b i ust. 2 pkt 3 u.p.a. „wspierały” adwokata w pełnieniu jego roli obrońcy, oraz występowaniu przed sądami w innym charakterze, w szczególności zajmowały się wykonywaniem czynności „asystenckich”. Należy do nich z pewnością przygotowywanie analizy akt sprawy, wyszukiwanie i gromadzenie orzecznictwa oraz literatury, sporządzanie ekspertyz prawnych pomocnych w prowadzeniu obrony (postępowaniu sądowym, w którym adwokat występuje w innym charakterze), udział przy ustalaniu „linii obrony” (uzyskania korzystnego dla strony rozstrzygnięcia sądowego), w tym planowanego zachowania adwokata na sali sądowej, a także przygotowywanie projektów pism procesowych. Ponadto, czynności adwokata dokonywane w sprawach karnych nie wyczerpują się wyłącznie w zastępstwie procesowym w roli obrońcy. Jak stwierdził bowiem Wojewódzki Sąd Administracyjny: „Brak jest wystarczających racji, aby odmawiać adwokatowi wynagrodzenia o ile ten udzielił stronie dla której został ustanowiony z urzędu pomocy prawnej, która w myśl art. 4 ustawy Prawo o adwokaturze nie wyczerpuje się w spełnionym zastępstwie procesowym, ale również polega na udzielaniu porad prawnych i sporządzaniu opinii prawnych” (postanowienie WSA w Krakowie z 5 września 2008 r., sygn. akt III S.A./Kr 199/04). W świetle powyższego, nie sposób zgodzić się z wnioskodawcą, że nie można wykonywać wymagających wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związanych ze świadczeniem pomocy prawnej w sprawach karnych nie będąc adwokatem lub aplikantem adwokackim (wniosek, s. 6).

Należy podkreślić, że ustawodawca uznaje za spełnienie wymaganej przesłanki zarówno wykonywanie wymagających wiedzy prawniczej czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata, jak i czynności „wspomagających” radcę prawnego w świadczeniu pomocy prawnej. Ze względu na zakres świadczonej przez radcę prawnego pomocy prawnej, ww. czynności nie obejmują zastępstwa procesowego w roli obrońcy w postępowaniu karnym (art. 4 ust. 1 u.r.p.; problematykę występowania przez radcę prawnego w charakterze obrońcy w postępowaniu wykroczeniowym szczegółowo omówił Prokurator

Generalny w swoim piśmie, zob. s, 38). Z powyższego wynika, że nie jest wymagane do skorzystania z dobrodziejstwa ustawy legitymowanie się okresem praktyki prawniczej polegającej na wykonywaniu wymagających wiedzy prawniczych czynności związanych bezpośrednio z pełnieniem roli obrońcy w procesie karnym.

Podsumowując, po pierwsze – zaskarżone przepisy nie wymagają, aby osoba zwolniona z obowiązku złożenia egzaminu adwokackiego lub odbycia aplikacji adwokackiej wykonywała czynności zastępstwa procesowego w roli obrońcy. Po drugie – ustawowy przymus adwokacki dotyczący występowania w roli obrońcy nie uniemożliwia dokonywania czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata w pozostałym zakresie tej pomocy, a także umożliwia w wystarczający sposób wykonywanie czynności „wspierających” świadczenie pomocy prawnej przez adwokata polegających na występowaniu w roli obrońcy. Przepisów wprowadzających badaną przesłankę nie można określić ani jako niespójnych systemowo, ani jako uzależniających określony skutek od spełnienia warunku sprzecznego z prawem. Nie zachodzi bowiem sprzeczność pomiędzy kontrolowanymi przepisami a art. 82 k.p.k.

Ponadto należy dodać, że ustawodawca uznaje aplikację adwokacką za podstawową formę przygotowania zawodowego do podjęcia i wykonywania zawodu adwokata. Jednocześnie umożliwia – realizując konstytucyjny nakaz zagwarantowania wolności wyboru i wykonywania zawodu – „przeptyw” pomiędzy poszczególnymi zawodami prawniczymi (por. wyrok TK z 19 kwietnia 2006 r., sygn. akt K 6/06). W tym celu zapewnia niektórym kategoriom osób możliwość uzyskania wpisu na listę adwokatów bez zdawania egzaminu, przy czym analiza rozwiązania ustawowego prowadzi do wniosku, że warunkiem *sine qua non* nie jest występowanie przed sądami w roli obrońcy w postępowaniu karnym. W rzeczywistości oprócz adwokata tylko aplikanci adwokaccy mogą sprawować taki rodzaj zastępstwa procesowego. Pozostałe przewidziane w przepisie kategorie osób – w tym profesorowie i doktorzy habilitowani nauk prawnych, osoby, które zajmowały stanowisko radcy lub starszego radcy Prokuratury Generalnej Skarbu Państwa, osoby, które zajmowały stanowisko sędziego, prokuratora lub wykonywały zawód radcy prawnego albo notariusza – nie mogły i nie mogą w takim charakterze występować przed sądami. Trzeba zatem stwierdzić, że żadna z kategorii osób upoważnionych do wpisu na listę adwokatów bez złożenia egzaminu faktycznie nie występowała w procesie karnym w roli obrońcy i nie legitymowała się taką praktyką.

Dostrzegła to również NRA, gdyż zgodnie ze swoją uchwałą z 22 listopada 2008 r. (nr 33/2008) przyjmując zasadę swobodnego dostępu do zawodu adwokata dla każdego radcy prawnego (pierwszy akapit uchwały) „wprowadza prawo do skorzystania ze zwolnienia radców prawnych wstępujących do Adwokatury z prowadzenia spraw karnych z urzędu w okresie 2 lat od dnia wpisu na listę adwokatów. Okres ten pozwoli na nabycie przez nich kwalifikacji w zakresie obrony w sprawach karnych”. A zatem sama NRA uznaje, że doświadczenie prawnicze polegające na wykonywaniu czynności zastępstwa procesowego w roli obrońcy nie jest warunkiem *sine qua non* wpisu na listę adwokatów. Gdyby przyjąć przeciwne założenie (wpis na listę adwokatów byłby dopuszczalny jedynie dla osób, które legitymują się praktyką w występowaniu przed sądem jako obrońca w postępowaniu karnym), to w rzeczywistości droga do wykonywania zawodu adwokata prowadziłaby wyłącznie przez aplikację adwokacką. Takie założenie jest konstytucyjnie niedopuszczalne, gdyż „[z]asada wolności wyboru i wykonywania zawodu, gwarantowana w art. 65 ust. 1 Konstytucji, mieści możliwość dokonania zmiany zawodu z zachowaniem ograniczeń określonych w ustawie” (wyroki TK z: 7 marca 2012 r., sygn. akt K 3/10, 8 listopada 2006 r., sygn. akt K 30/06).

W wyroku z 19 kwietnia 2006 r. (sygn. akt K 6/06) Trybunał Konstytucyjny wskazał kryteria oceny, czy dana kategoria osób spełnia przesłanki umożliwiające „przeptyw” do nowego zawodu. Stwierdził, że „w warunkach obowiązywania konstytucyjnej zasady równości i równego traktowania, przesłankami oceny [niezbędnych umiejętności – uwaga własna] winny być m.in. czas trwania aplikacji, zakres przedmiotowy szkolenia oraz praktyczny kontakt z wykonywaniem danego zawodu prawniczego. Kwestie te winien rozstrzygnąć jednoznacznie ustawodawca”. Warunkiem zwolnienia z egzaminu jest zatem osiągnięcie wystarczającej (na wysokim poziomie) wiedzy teoretycznej o prawie oraz o jego praktycznym stosowaniu, a także doświadczenia zawodowego, w szczególności profilowanego przez aplikację, choć oczywiście nie w zawodzie, do którego dana osoba aspiruje (jest to bowiem droga do zawodu adwokata różna od podstawowej). Osoby, które są wskazane w art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b u.p.a. spełniają wypracowane przez sądownictwo konstytucyjne warunki (ukończona aplikacja, trzyletnia praktyka prawnicza w kancelarii adwokackiej lub radcy prawnego). W tym kontekście normatywnym nie można zasadnie twierdzić, że brak możliwości wykonywania zastępstwa procesowego, o którym mowa w art. 82 k.p.k., przez osoby wskazane

w zaskarżonych przepisach jest regulacją wyjątkową, przypadkową oraz niespójną systemowo. Przeciwnie, jest to rozwiązanie charakterystyczne dla przyjętego modelu „przepływu” osób pomiędzy zawodami i umożliwienia zdawania egzaminu adwokackiego bez odbycia aplikacji.

Należy także wskazać, że uprawnionymi do wpisu na listę adwokatów, o których mowa w art. 66 ust. 4 list. b u.p.a., są osoby, które zdały egzamin sędziowski lub prokuratorski. A zatem osoby te, zgodnie z obowiązującymi regulacjami muszą legitymować się wiedzą z zakresu prawa karnego materialnego i procesowego i umiejętnościami ich praktycznego zastosowania (zob. § 4 i § 6 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 marca 2011 r. w sprawie przeprowadzania egzaminu sędziowskiego i prokuratorskiego, Dz. U. Nr 54, poz. 283). Podkreślić należy, że warunkiem dopuszczenia do egzaminu zawodowego (sędziowskiego, prokuratorskiego) jest uzyskanie pozytywnej oceny ze wszystkich sprawdzianów i praktyk, objętych programem aplikacji, w tym w sądach (w wydziałach karnych) oraz prokuraturze (§ 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 6 października 2011 r. w sprawie odbywania aplikacji ogólnej, sędziowskiej i prokuratorskiej, Dz. U. Nr 217, poz. 1292). Także osoby, które zdały egzamin sędziowski albo prokuratorski w dawnym stanie prawnym taką wiedzę z zakresu materialnego i procesowego prawa karnego oraz umiejętności jego zastosowania posiadają. Kwestionowanie znajomości prawa karnego (materialnego i procesowego) oraz umiejętności jego stosowania w stosunku do tej grupy osób, wydaje się całkowicie niezasadne. Sejm podziela również pogląd Prokuratora Generalnego, że te osoby, które wszak obserwowały zachowania adwokata występującego w roli obrońcy będąc aplikantami prokuratorskimi i sędziowskimi, mogły nabyć wiedzę i umiejętności związane z wykonywaniem czynności obrończych. Jak podkreśla Prokurator Generalny: „Nie wydaje się bowiem, aby w praktyce adwokackiej (obrończej) nie wypracowano ogólnych zasad, jakimi należy się kierować w rozmowie z klientem, czy też ogólnych zasad odnoszących się do strategii obrończej” (pismo PG, s. 39).

Natomiast w stosunku do osób uprawnionych na podstawie art. 66 ust. 2 pkt 3 u.p.a. wyjaśnić trzeba, że mogą one jedynie przystąpić do egzaminu adwokackiego, bez odbycia aplikacji adwokackiej. Jeśli zatem nie będą posiadały wystarczającej wiedzy oraz umiejętności, w tym z zakresu wykonywania czynności

obrończych, nie uzyskają pozytywnego wyniku z egzaminu i nie będą mogły zostać wpisane na listę adwokatów (zob. art. 78f ust. 1 w związku z 78d ust. 5 u.p.a.).

Ponadto, warto zauważyć, że zgodnie z obowiązującymi przepisami, także aplikanci adwokaccy są wyłączeni z praktycznego wykonywania pewnego, istotnego zakresu świadczonej przez adwokata pomocy prawnej. Zgodnie bowiem z art. 77 ust. 2 u.p.a. nie mogą zastępować adwokata przed Sądem Najwyższym, Naczelnym Sądem Administracyjnym, Trybunałem Konstytucyjnym oraz Trybunałem Stanu. Aplikant adwokacki nie może zatem przykładowo sporządzić i podpisać skargi kasacyjnej, brać udziału w rozprawie lub posiedzeniu przed SN (art. 87¹ k.p.c.; podobnie jak aplikant radcowski lub asesor prokuratury – zob. art. 35¹ ust. 4 u.r.p.; postanowienie SN z 15 lipca 1999 r., sygn. akt I CZ 76/99; J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. T. Ereciński, Warszawa 2009, t. I, s. 313), sporządzić i podpisać kasacji, wniosku o wznowienie postępowania, brać udziału w rozprawie lub posiedzeniu przed SN (zob. art. 526 § 2 oraz art. 545 § 2 k.p.k., por. także S. Zabłocki [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. Z. Gostyński, Warszawa 2004, t. III, s. 529), a także sporządzić apelacji od wyroku sądu okręgowego (por. art. 446 § 1 k.p.k.; S. Zabłocki, *op. cit.*, s. 241, por. także wyraźny zakaz w art. 35¹ ust. 4 u.r.p.). Zastępca adwokata nie może także sporządzić i wnieść ani skargi kasacyjnej do Naczelnego Sądu Administracyjnego (art. 175 u.p.p.s.a.), ani skargi konstytucyjnej do Trybunału Konstytucyjnego (art. 48 ust. 1 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym). Trudno zgodzić się z tezą, że skoro w świetle obowiązujących przepisów aplikanci nie mogą wykonywać niezwykle istotnych czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej, a mianowicie nie mogą wnosić nadzwyczajnych środków odwoławczych w sprawach cywilnych i karnych, skargi kasacyjnej w postępowaniu sądowo-administracyjnym, czy też skargi konstytucyjnej, niezgodny z zasadą prawidłowej legislacji jest przepis zezwalający na wpisanie na listę adwokatów aplikantów po złożeniu egzaminu z pozytywnym skutkiem.

Podsumowując należy stwierdzić, że:

- a) wyłączenie osób wskazanych w zaskarżonych przepisach z możliwości występowania przed sądami w roli obrońcy nie uniemożliwia wykonywanie czynności bezpośrednio związanych ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata w sprawach karnych i nie ma wpływu na

wykonywanie tych czynności w pozostałym zakresie świadczenia pomocy prawnej;

- b) występowanie w roli obrońcy przez ww. osoby nie jest wymagane przez badane przepisy;
- c) odebranie ww. osobom możliwości faktycznego występowania w roli obrońcy, o którym mowa w art. 82 k.p.k., jest systemowym zabiegiem ustawodawcy, polegającym na przydzieleniu tej roli procesowej wyłącznie adwokatowi lub aplikantowi adwokackiemu; również pozostałe kategorie osób zwolnionych od egzaminu adwokackiego lub aplikacji adwokackiej nie są umocowane do występowania w roli obrońcy przed uzyskaniem wpisu na listę adwokatów;
- d) tak jak nie można zasadnie twierdzić, że skierowany do aplikantów adwokackich zakaz występowania przed określonymi sądami oraz sporządzania niektórych pism procesowych narusza zasadę prawidłowej legislacji, tak samo analogiczną argumentację wnioskodawcy odnośnie ww. osób należy uznać za nietrafną.

Z powyższego wynika, że art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b i ust. 2 pkt 3 ustawy, w zakresie określonym w uchwale NRA z 4 kwietnia 2009 r., nie naruszają zasady prawidłowej legislacji.

Przytoczone powyżej argumenty przemawiają za uznaniem zgodności badanych przepisów także w pozostałym zakresie ich regulacji za zgodne z zasadą prawidłowej legislacji, to jest w zakresie, w jakim zwalniają one od obowiązku złożenia egzaminu adwokackiego lub odbycia aplikacji adwokackiej wskazane tam osoby, które wykonywały w okresie ustawowym na podstawie umowy o pracę wymagające wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związane ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego. Charakter stosunku łączącego ww. osoby z adwokatem nie wpływa bowiem na możliwość wykonywania czynności „wspomagających” adwokata (radcę prawnego).

Zaskarżone przez wnioskodawcę art. 68 ust. 3 pkt 5 i art. 78a ust. 4 pkt 6 ustawy, ustanawiające wymóg wystawienia zaświadczenia o wykonywanych czynnościach, którym NRA przedstawiło takie same zarzuty co art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b i ust. 2 pkt 3 ustawy, z przyczyn omówionych powyżej, także nie naruszają zasady prawidłowej legislacji wyrażonej w art. 2 Konstytucji.

1.3.3. Naczelna Rada Adwokacka kwestionuje także zgodność art. 66 ust. 1 pkt 4 lit b oraz ust. 2 pkt 3 ustawy z wyrażoną w art. 2 Konstytucji zasadą prawidłowej legislacji, ze względu na niewłaściwe ukształtowanie sposobu obliczania czasu wykonywania czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej. Podkreślić należy, że NRA nie kwestionuje długości wskazanego okresu wykonywania ww. czynności.

Badana regulacja została wprowadzona do ustawy w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 19 kwietnia 2006 r. (sygn. akt K 6/06). Ma ona na celu wyeliminowanie zastrzeżeń Trybunału dotyczących dopuszczenia do wykonywania zawodu adwokata osób nielegitymujących się jakimkolwiek stażem zawodowym, w tym praktycznym doświadczeniem prawniczym, nieokreślenia maksymalnego okresu, jaki upłynął od momentu złożenia – przez ubiegającego się o wpis na listę adwokatów – egzaminu prawniczego innego niż adwokacki (zob. uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze, ustawy o radcach prawnych oraz ustawy – Prawo o notariacie; druk sejmowy nr 953/VI kad., s. 7). Osoby aspirujące do uzyskania wpisu na listę adwokatów bez złożenia egzaminu adwokackiego muszą wykonywać ww. czynności na podstawie umowy cywilnoprawnej przez okres nie krótszy niż 3 lata (art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b u.p.a.), a osoby zwolnione z obowiązku odbycia aplikacji muszą legitymować się co najmniej 5 letnim okresem wykonywania tych czynności (art. 66 ust. 2 pkt 3 u.p.a.). Wykonywanie czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej może następować albo na podstawie umowy o pracę, czego wnioskodawca nie kwestionuje, albo na podstawie umowy cywilnoprawnej.

Osoby aspirujące do uzyskania zwolnienia z egzaminu adwokackiego dołączają do wniosku o wpis umowę o pracę wraz z dokumentami określającymi zakres obowiązków lub zaświadczeniami od pracodawcy określającymi zakres obowiązków lub umowę cywilnoprawną wraz z oświadczeniem o złożeniu deklaracji do właściwego urzędu skarbowego oraz zapłaceniu podatku wynikającego z tytułu tych umów (art. 68 ust. 3 pkt 3 u.p.a.), a także zaświadczenie adwokata lub radcy prawnego, z których wynikać będzie, że osoba ubiegająca się o wpis wykonywała wymagające wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związane ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego (art. 68 ust. 3 pkt 5 u.p.a.).

Ponadto, zgodnie z art. 66 ust. 4 u.p.a.: „W przypadku wykonywania pracy w niepełnym wymiarze okresy, o których mowa w ust. 1 pkt 4 i 5 oraz w ust. 2 pkt 2-4

podlegają proporcjonalnemu wydłużeniu”. Natomiast na podstawie art. 66 ust. 5 ustawy, do wymaganych okresów, o których mowa w ust. 1 pkt 4 i 5 tego artykułu, w przypadku aplikacji sądowej pozaetatowej lub aplikacji prokuratorskiej pozaetatowej, zalicza się proporcjonalnie okres trwania tych aplikacji, przyjmując, że za każdy miesiąc odbywania aplikacji zalicza się ¼ miesiąca.

W przypadku wykonywania czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata (art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b u.p.a.) na podstawie umowy o pracę, z załączonych do wniosku dokumentów – umowy o pracę, zaświadczenia adwokata oraz innych – musi wynikać okres świadczonej pracy, wymiar czasu pracy, zakres obowiązków pracownika (por. wymogi dotyczące treści umowy o pracę zawarte w art. 29 ustawy z 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy, t.j. Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 ze zm, dalej: k.p.), a także fakt wykonywania przez ten okres wymagających wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związanych ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego. Wymagany przez art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b u.p.a. trzyletni okres odpowiada trzyletniemu zatrudnieniu w pełnym wymiarze czasu pracy, to jest przy ośmiogodzinnym czasie pracy na dobę i przeciętnie czterdziestogodzinnym w przeciętnie pięciodniowym tygodniu pracy w przyjętym okresie rozliczeniowym (por. art. 129 § 1 k.p.). W przypadku zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy okres świadczenia pracy ulega wydłużeniu, aby w przeliczeniu osiągnąć trzyletni okres zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy. W stosunku do aplikacji sędziowskiej lub prokuratorskiej pozaetatowej to ustawodawca wprowadził przelicznik czasu aplikacji na czas zaliczany do wymaganego okresu.

Powyższe wymagania odnoszą się również do osób, które wykonywały czynności związane ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego na podstawie umowy cywilnoprawnej (np. szeroko rozumianego zlecenia, por. art. 734 i art. 750 k.c.). Z dokumentów załączonych do wniosku – umowy cywilnoprawnej, zaświadczenia, innych dołączonych przez daną osobę – musi wynikać okres wykonywania ww. czynności, ich intensywność („wymiar”) mierzona czasem wykonywania tych czynności, ich rodzaj (zakres obowiązków), a w szczególności, że ich wykonywanie wymagało wiedzy prawniczej i było bezpośrednio związane ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego. Gdy ww. czynności byłyby wykonywane w sposób mniej intensywny, np. przez mniej niż osiem godzin dziennie lub czterdzieści godzin w tygodniu

w przyjętym okresie rozliczeniowym, to zgodnie z art. 66 ust. 4 u.p.a. wymagany okres ulegnie proporcjonalnemu wydłużeniu. Artykuł 66 ust. 4 u.p.a. nie ma bowiem jedynie zastosowania do okresów wykonywania ww. czynności na podstawie umowy o pracę. Świadczyć o tym może użyte sformułowanie „wykonywania pracy w niepełnym wymiarze”, podczas gdy prawo pracy posługuje się pojęciami zatrudnienia w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy. Pojęcie pracy w ww. przepisie obejmuje zatem także zatrudnienie niepracownicze. Przyjęcie innej wykładni prowadziłoby do zróżnicowania sytuacji prawnej osób wykonujących czynności na różnych podstawach w ten sposób, że osoby zatrudnione na podstawie umowy o pracę w niepełnym wymiarze czasu pracy, aby skorzystać z dobrodziejstwa ustawy musiałby przez dłuższy okres wykonywać ww. czynności, podczas gdy osób współpracujących z adwokatem (radcą prawnym) na podstawie umowy cywilnoprawnej takie obostrzenie by nie objęło. Analiza art. 66 ust. 1 pkt 4, ust. 4 i ust. 5 ustawy wskazuje, że ustawodawca wyraźnie zakłada, że dopuszczoną do wpisu na listę adwokatów może być tylko ta osoba, która zdobyła wystarczające praktyczne doświadczenie prawnicze, to jest przez trzyletni okres wykonywała określone czynności, przy założonej intensywności pracy, której wyznacznikiem jest zatrudnienie w pełnym wymiarze czasu pracy (zob. wyrok TK z 7 marca 2012 r., sygn. akt K 3/10, w którym sąd konstytucyjny odnosi się do podobnego zagadnienia prawnego na gruncie u.r.p.).

W związku z powyższym osoba zamierzająca skorzystać z uprawnień unormowanych w u.p.a. musi przedstawić takie dokumenty, które pozwolą stwierdzić jednoznacznie, że warunek ustawy wykonywania czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej przez wymagany okres został spełniony. W szczególności, zgodnie z zasadą swobody umów, możliwe jest umieszczenie stosownych postanowień w umowie cywilnoprawnej łączącej ww. osobę z adwokatem (radcą prawnym), które umożliwią ustalenie czasu wykonywania wymaganych czynności (zob. porównanie umowy o pracę i umowy zlecenia oraz o dzieło, W. Gujski, *Kontrakty menedżerskie, umowy cywilnoprawne o świadczenie pracy z wzorami*, Warszawa 2008, s. 267 i n. oraz 307 i n.). Ponadto, wskazać należy, że art. 68 ust. 3 pkt 3 u.p.a. nie może być interpretowany w ten sposób, że jedynym dowodem potwierdzającym odpowiednie doświadczenie zawodowe może być umowa cywilnoprawna. *Essentialia negotii* takiej umowy nie obejmują określenia wymiaru czasowego wykonywania czynności. W tym zakresie

przedłożenie odpowiedniego zaświadczenia wystawionego przez adwokata również będzie spełnieniem ustawowego wymogu przedłożenia dokumentu potwierdzającego co najmniej 3-letnią praktykę w zawodzie (zob. wyraźne postanowienie zaskarżonego art. 68 ust. 3 pkt 5 u.p.a; zob. również adekwatny w badanej sprawie wywód Trybunału Konstytucyjnego w wyroku z 30 listopada 2011 r., sygn. akt K 1/10).

Zgodnie z wyrokiem WSA z 12 marca 2008 r.: „Samorząd adwokacki może, a nawet powinien badać także, czy konkretna osoba ubiegająca się o taki wpis daje rękojmię należytego wykonywania zawodu adwokata. Przesłanką oceny winny być m.in. czas trwania aplikacji, zakres przedmiotowy szkolenia oraz praktyczny kontakt z wykonywaniem danego zawodu prawniczego. Dla poczynienia powyższych ustaleń niezbędne jest jednak przeprowadzenie postępowania dowodowego odpowiadającego podstawowym zasadom postępowania administracyjnego [...]” (wyrok WSA w Warszawie, sygn. akt VI SA/Wa 1598/07; zob. także wyrok TK z 19 kwietnia 2006 r., sygn. akt K 6/06). W tym kontekście adekwatna jest także wypowiedź Trybunału Konstytucyjnego, który stwierdził, że: „Piecza nad właściwym wykonywaniem zawodu, realizowana wobec takich osób, wyraża się w odpowiednim i odpowiedzialnym korzystaniu przez samorząd z oceny przesłanki rękojmi należytego wykonywania zawodu przez osoby przystępujące do egzaminu bez aplikacji. Zjawisku rozszerzania dostępności do zawodu reglamentowanego musi bowiem towarzyszyć ewolucja instrumentów kontrolno-proceduralnych, umożliwiających realizację konstytucyjnie zagwarantowanej pieczy nad wykonywaniem zawodu. Ewolucja ta dotyczy także procedur kontrolnych, których poddana jest ocena rękojmi należytego wykonywania zawodu, dokonywana przez samorząd” (wyrok TK z 8 listopada 2006 r., sygn. akt K 30/06). Parafrazując powyższą wypowiedź sądu administracyjnego samorząd adwokacki będzie mógł, a nawet powinien ocenić, czy konkretna osoba ubiegająca się o wpis daje rękojmię należytego wykonywania zawodu adwokata, a przesłanką oceny winien być m.in. okres wykonywania wymagających wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związanych ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego. W tym celu niezbędne będzie przeprowadzenie postępowania dowodowego odpowiadającego podstawowym zasadom postępowania administracyjnego, w tym zbadanie przedstawionych dokumentów. Zgodnie z art. 68 ust. 4 u.p.a. okręgowej radzie adwokackiej przysługuje prawo wglądu do akt osobowych i dyscyplinarnych

ubiegającego się o wpis. Odmowa wpisu podlega kontroli sądowej (art. 68 ust. 6b u.p.a.; por. także art. 68 ust. 7 u.p.a.).

Podkreślenia wymaga fakt, że zaświadczenie, o którym mowa w art. 68 ust. 3 pkt 5 u.p.a. wystawia adwokat (radca prawny), to jest członek korporacji. To on zatem w pierwszej kolejności weryfikuje spełnienie przesłanki ustawowej (zob. adekwatne także w stosunku do wpisu na listę adwokatów wywody sądu konstytucyjnego w wyrok TK z 7 marca 2012 r., sygn. akt K 3/10).

Podsumowując, należy stwierdzić, że:

- a) z dokumentów przedstawionych przez osobę wykonującą na podstawie umowy cywilnoprawnej wymagające wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związane ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego wynikać musi, czy została spełniona przesłanka ustawowa upoważniająca do wpisu danej osoby na listę adwokatów, to jest czy ww. czynności wykonywane były przez ustawowy okres;
- b) w interesie osób występujących o wpis na listę adwokatów, jako zainteresowanych jego uzyskaniem, leży przedstawienie takich dokumentów (np. umowy cywilnoprawnej, która oprócz *essentialia negotii* tego typu umowy zawiera dodatkowe postanowienia), które pozwoliłyby na dokonanie formalnej oceny, czy przesłanka jest spełniona i wydanie pozytywnej decyzji;
- c) spełnienie przesłanki ocenia samorząd adwokacki, badając, czy dana osoba daje rękojmię należytego wykonywania zawodu adwokata i ewentualnie odmawia wpisu na listę adwokatów;
- d) odmowa wpisu na listę adwokatów z powodu niespełnienia przesłanki wynikającej z zaskarżonego przepisu podlega kontroli sądownictwa administracyjnego.

W związku z powyższym nie można zgodzić się z wnioskodawcą, że art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b u.p.a. narusza zasadę poprawnej legislacji poprzez wprowadzenie przesłanki nieweryfikowalnej.

Drugi z badanych przepisów – art. 66 ust. 2 pkt 3 u.p.a. – ustanawia tak samo brzmiącą przesłankę zwolnienia z obowiązku odbycia aplikacji adwokackiej. Powyżej przytoczone argumenty są zasadne także w tym przypadku. Ponadto § 5 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 września 2009 r. w sprawie

przeprowadzania egzaminu adwokackiego (Dz. U. Nr 163, poz. 1301) precyzuje rodzaj dokumentów wymaganych do skorzystania z możliwości jakie daje u.p.a. Zgodnie z tym przepisem, dokumentem, o którym mowa w art. 78a ust. 4 pkt 6 u.p.a., jest świadectwo pracy, zaświadczenie o zatrudnieniu albo umowy cywilnoprawne, stwierdzające co najmniej 5-letni okres zatrudnienia lub wykonywania wymagających wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związanych ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego wraz z oświadczeniem o złożeniu deklaracji do właściwego urzędu skarbowego oraz zapłaceniu podatku wynikającego z tytułu tych umów. Zwrócić należy także uwagę na fakt, iż badanie spełnienia przesłanki dokonuje nie sam samorząd adwokacki, lecz wskazany przez Ministra Sprawiedliwości przewodniczący komisji egzaminacyjnej (art. 78a ust. 5 zd. 2 u.p.a., który odsyła do odpowiedniego stosowania art. 75c ust. 4-9 w zw. z art. 78 ust. 4 u.p.a.). Jeżeli zgłoszenie obejmujące wniosek wraz z załączonymi dokumentami nie spełnia wymagań formalnych wzywa on do usunięcia braków. Jeśli braki nie zostaną uzupełnione w terminie, przewodniczący wydaje postanowienie o pozostawieniu zgłoszenia bez rozpoznania, na które przysługuje zażalenie do Ministra Sprawiedliwości (art. 78a ust. 5 zd. 2 w zw. z art. 75c ust. 4 ustawy). Rozstrzygnięcie ministra i przewodniczącego pozostają pod kontrolą sądu administracyjnego (art. 3 § 2 pkt 2 Prawa o postępowaniu przed sądami administracyjnymi). Do obliczania okresu wykonywania ww. czynności zastosowanie ma także w tym przypadku art. 66 ust. 4 u.p.a. (proporcjonalne wydłużenie okresu w związku ze wykonywaniem „pracy” w niepełnym wymiarze).

Przedstawioną argumentację przemawiającą za stwierdzeniem zgodności art. 66 ust. 1 pkt 4 lit b u.p.a. z art. 2 Konstytucji należy także przyjąć przy ocenie zgodności art. 66 ust. 2 pkt 3 u.p.a. i uznać, że prowadzi ona do tej samej konkluzji.

1.3.4. Zgodnie z powyższym art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b i ust. 2 pkt 3, art. 68 ust. 3 pkt 5 i art. 78a ust. 4 pkt 6 u.p.a. **są zgodne** z wyrażoną w art. 2 Konstytucji zasadą prawidłowej legislacji.

1.3.5. Naczelna Rada Adwokacka kwestionuje zgodność art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b i art. 66 ust. 2 pkt 3 ustawy w zakresie, w jakim dotyczą osób wykonujących wymagające wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związane ze świadczeniem pomocy prawnej na podstawie umowy cywilnoprawnej, z art. 17 ust. 1 Konstytucji.

Trybunał Konstytucyjny badał zgodność regulacji kształtującej zwolnienia z egzaminu adwokackiego, radcowskiego, notarialnego oraz aplikacji adwokackiej, radcowskiej, notarialnej z art. 17 ust. 1 Konstytucji (wyroki TK z: 19 kwietnia 2006 r., sygn. akt K 6/06; 8 listopada 2006 r., sygn. akt K 30/06; 26 marca 2008 r. sygn. akt K 4/07, 30 listopada 2011 r., sygn. akt K 1/10, 7 marca 2012, sygn. akt K 3/10). Wnioskodawca wskazał zatem adekwatny wzorzec kontroli.

Zarzut stawiany badanym regulacjom to brak możliwości weryfikacji przez samorząd adwokacki wymaganej przesłanki ustawowej – rzeczywistego okresu praktyki osób aspirujących do uzyskania wpisu na listę adwokatów bez złożenia egzaminu albo zdania egzaminu bez odbycia aplikacji adwokackiej. Zdaniem Sejmu, w ppkt 1.3.3. niniejszego punktu pisma wykazano, że kwestionowana przesłanka – wymóg wykonywania czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej – jest dostatecznie określona i tym samym weryfikowalna (zob. w szczególności także wywód Trybunału Konstytucyjnego w wyroku z 7 marca 2012 r., sygn. akt 3/10). Wyjaśniono tam, że z dokumentów przedstawionych przez osobę wykonującą na podstawie umowy cywilnoprawnej wymagające wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związane ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego, np. z samej umowy cywilnoprawnej lub zaświadczenia adwokata lub radcy prawnego, w interesie samego zainteresowanego, musi wynikać, czy została spełniona przesłanka ustawowa upoważniająca do wpisu danej osoby na listę adwokatów albo zwolnienia z aplikacji adwokackiej, to jest czy wymagane czynności wykonywane były przez ustawowy okres (por. także § 5 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 września 2009 r. w sprawie przeprowadzania egzaminu adwokackiego).

Zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 19 kwietnia 2006 r. (sygn. akt K 6/06) przepis umożliwiający osobom, które zdały egzamin sędziowski, prokuratorski, radcowski lub notarialny, wpis na listę adwokatów bez złożenia stosownego egzaminu w zakresie, w jakim stwarzał możliwość dopuszczenia do wykonywania zawodu adwokata osób, które po złożeniu wskazanych w nim egzaminów nie wykazują się odpowiednią praktyką w zawodzie prawniczym, został uznany za niezgodny z art. 17 ust. 1 Konstytucji (zob. także wyrok TK z 19 kwietnia 2006 r., sygn. akt K 6/06). W tym samym stanie prawnym, który był podstawą wypowiedzi Trybunału (tj. sprzed wejścia w życie ustawy nowelizującej) również sądy administracyjne stały na stanowisku, że praktyka prawnicza, która może być uznana

za okoliczność mającą wpływ na rękojmię należytego wykonywania zawodu adwokata/radcy prawnego, nie może być praktyką nabytą tylko w okresie aplikacji (wyroki Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z: dnia 17 stycznia 2008 r., sygn. akt VI SA/Wa 1656/07, 14 lutego 2008 r., sygn. akt VI SA/Wa 1690/07).

Ustawodawca, dążąc do usunięcia ww. niezgodności, wprowadził możliwość zaliczenia okresu zajmowania stanowiska aplikanta sądowego, prokuratorskiego lub sądowno-prokuratorskiego jako czasu wymaganej praktyki, aby uzyskać wpis na listę adwokatów (art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. a u.p.a.).

W kontekście wspomnianego poglądu Trybunału Konstytucyjnego, na gruncie niniejszej sprawy trzeba zatem ocenić, czy nowy stan prawny jest odmienny na tyle, że pozwala zakwalifikować czas aplikacji sądowej lub prokuratorskiej, jako wymagane przez art. 17 ust. 1 Konstytucji praktyczne doświadczenie prawnicze, którym musi legitymować się osoba ubiegająca się o wpis na listę radców prawnych. Zdaniem Sejmu jest to możliwe i uzasadnione z trzech powodów. Po pierwsze, w wypadku aplikantów sędziowskich istnieje możliwość (konieczność) zdobycia praktyki prawniczej także po złożeniu egzaminu sędziowskiego w ramach aplikacji (zajmując stanowisko aplikanta sądowego). Zgodnie z art. 35 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury (Dz. U. Nr 26, poz. 157; dalej: u.K.S.S.P.) aplikant sędziowski, po złożeniu egzaminu sędziowskiego z wynikiem pozytywnym, zostaje bowiem zatrudniony na stanowisku referendarza sądowego (zob. także art. 153a ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych; Dz. U. Nr 98, poz. 1070; dalej: u.p.u.s.p.). A zatem 18miesięczny staż na stanowisku referendarza sądowego jest odbywany w ramach aplikacji sądowej; okres ten, przypadający po egzaminie sędziowskim, może więc z pewnością zostać zaliczony do wymaganego badanymi przepisami czasu praktyki prawniczej na stanowisku aplikanta sądowego.

Po drugie, okres aplikacji sędziowskiej lub prokuratorskiej poprzedzający złożenie egzaminu nie jest wystarczający do wyczerpania przesłanki odpowiedniej praktyki w zawodzie. W nowej formule aplikacji sądowej i prokuratorskiej czas zajmowania stanowiska aplikanta sądowego (prokuratorskiego) przed egzaminem sędziowskim (prokuratorskim) ograniczony został do 30 miesięcy (art. 31 ust. 2 i art. 36 ust. 1 u.K.S.S.P.). Okres uprawniający osoby, które zdały egzamin sędziowski albo prokuratorski, do skorzystania z możliwości tworzonych przez u.p.a.

składałby się zatem (zawsze) z okresu zajmowania stanowiska aplikanta sądowego lub prokuratorskiego przed egzaminem, uzupełnionego okresem aplikacji po egzaminie sędziowskimi lub innym dodatkowym czasem praktyki, o którym mowa w art. 66 ust. 1 pkt 4 lit a i b u.p.a. Innymi słowy niezbędne jest jeszcze uzupełnienie doświadczenia prawniczego zdobytego w okresie aplikacji poprzedzającej egzamin. Wykluczona jest w praktyce sytuacja, w której aplikanci sędziowscy oraz prokuratorscy po złożeniu egzaminów mogliby domagać się automatycznego wpisu na listę radców prawnych bez dodatkowej jeszcze praktyki w zawodzie prawniczym.

Dodać należy, że w wyroku z 8 listopada 2006 r. (sygn. akt K 6/06) Trybunał Konstytucyjny wskazał, iż po złożeniu stosownych egzaminów osoba uprawniona musi legitymować się odpowiednią praktyką w zawodzie. Rozstrzygnięcie o długości tej praktyki leży w zakresie swobody regulacyjnej ustawodawcy i stanowi decyzję, która podejmowana jest w ramach kształtowania modelu naboru do zawodów prawniczych. Intencją ustawodawcy było, aby wymagany trzyletni okres praktyki prawniczej (zajmowania stanowiska aplikanta) nie musiał w całości następować po zdanym egzaminie sędziowskim lub prokuratorskim.

Warto zauważyć, że w trakcie trwania każdej z wymienionych w art. 66 ust. 1 pkt 4 u.p.a. aplikacji odbywają się zajęcia teoretyczne oraz praktyki w sądach i prokuraturze (zob. art. 31 ust. 2, art. 36 ust. 2 u.K.S.S.P.; § 4 rozporządzenia z dnia 30 czerwca 2009 r.; uchylony art. 138 § 2 u.p.u.s.p.; § 18 i § 41 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 września 2002 r. w sprawie aplikacji sądowej i prokuratorskiej, Dz. U. Nr 154, poz. 1283). Ponadto, w aktualnym stanie prawnym aplikanci sądowi lub prokuratorscy, musieli najpierw odbyć 12 miesięczną aplikację ogólną, której czas nie jest zaliczany do wymaganego okresu, choć w jej trakcie aplikant zdobywa doświadczenie prawnicze.

Po trzecie, wspomniane rozstrzygnięcie Trybunału Konstytucyjnego (sygn. akt K 6/06) o niekonstytucyjności przepisu stwarzającego możliwość dopuszczenia do wykonywania zawodu adwokata osób, które po złożeniu wskazanych w nim egzaminów nie wykazują się odpowiednią praktyką w zawodzie prawniczym, zapadło z uwagi na dwie kumulatywnie uwzględnione przez sąd konstytucyjny przesłanki: brak ustawowego wymogu jakiegokolwiek stażu zawodowego, a także nieokreślenie maksymalnego okresu, jaki upłynął od momentu złożenia przez osobę ubiegającą się o wpis na listę adwokatów innego niż adwokacki egzaminu prawniczego (por. uzasadnienie wyroku). Ustawodawca usunął

niekonstytucyjność wprowadzając tzw. „datę graniczną” oraz obowiązek legitymowania się stażem prawniczym w okresie pięciu lat przed złożeniem wniosku o wpis na listę adwokatów. Tym samym (aktualnie) aplikacja nie może zostać odbyta w całkowicie odmiennym systemie prawnym.

Ponadto, w wyroku z 8 listopada 2008 r. (sygn. akt K 30/06) Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że dostrzega racje społeczne przemawiające za poszerzeniem dostępu obywateli do profesjonalnej pomocy prawnej. Ponadto wskazał, że to do ustawodawcy należy wybór modelu naboru do zawodów prawniczych. Wprowadzenie możliwości zaliczenia okresu ww. aplikacji jako czasu, w którym osoba uprawniona nabywać będzie doświadczenie prawnicze ma na celu właśnie realizację ww. postulatów Trybunału. Warto również przypomnieć stanowisko Trybunału Konstytucyjnego wyrażone w wyroku z 7 marca 2012 r. (sygn. akt K 3/10), w którym odniósł się on do podobnego zagadnienie prawnego powstałego na gruncie u.r.p. Stwierdził on wówczas, że: „Kwestia ustalenia długości praktyki zawodowej wymaganej do wpisu na listę radców prawnych należy do ustawodawcy. Mieści się ona w ramach kształtowania modelu naboru do zawodów prawniczych. Intencją ustawodawcy było to, aby do wymaganego trzyletniego okresu praktyki prawniczej mogły być zaliczane okresy praktyki poprzedzające zdanie egzaminu sędziowskiego lub prokuratorskiego. W aktualnym stanie prawnym aplikanci sądowi lub prokuratorscy muszą odbyć dwunastomiesięczną aplikację ogólną, której czas nie jest zaliczany do wymaganego okresu, mimo że już na tym etapie aplikant zdobywa doświadczenie prawnicze” (ostatecznie stwierdził zgodność z art. 2 Konstytucji badanego przepisu u.r.p.). Powyższa argumentacja jest także adekwatna w przypadku oceny zgodności art. 66 ust. 1 pkt 4 lit b u.p.a. z art. 17 ust. 1 Konstytucji.

Zdaniem Sejmu, ustawodawca nie naruszając przepisów Konstytucji, mógł uznać okresy aplikacji za czas nabywania wymaganego doświadczenia prawniczego, zwłaszcza w nowej formule aplikacji sądowej i prokuratorskiej. Przyjęcie takiej interpretacji przepisu pozwala stwierdzić, że w przypadku osób określonych w art. 66 ust. 1 pkt 4 u.p.a. okres uprawniający do skorzystania z dobrodziejstwa ustawy składać się będzie zawsze z okresu zajmowania stanowiska aplikanta sądowego lub prokuratorskiego, gdyż dotyczy osób, które zdały egzamin sędziowski lub prokuratorski i ewentualnie z innego dodatkowego okresu, np. określonego w art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b u.p.a.

Natomiast gdyby przyjąć odmienną interpretację art. 66 ust. 1 pkt 4 u.p.a., że wymagane przez te przepisy czas aplikacji musi odbyć się po złożeniu stosownego egzaminu, uzyskać wpis na listę adwokatów mogłaby tylko osoba, która zdała egzamin prokuratorski (sędziowski), aby następnie rozpocząć aplikację sądową (prokuratorską). Powyższa konstrukcja była i jest teoretycznie możliwa zarówno w dawnym stanie prawnym, jak i w nowym, ukształtowanym przez ustawę o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury.

Spełnienie przesłanki umożliwiającej wpis na listę adwokatów ocenia samorząd adwokacki, badając, czy dana osoba daje rękojmię należytego wykonywania zawodu adwokata i ewentualnie odmawia wpisu na listę adwokatów. Odmowa wpisu na listę adwokatów podlega kontroli sądownictwa administracyjnego (art. 66 ust. 7 u.p.a.). Natomiast spełnienie przesłanki dopuszczającej do złożenia egzaminu bez odbycia aplikacji adwokackiej bezpośrednio ocenia przewodniczącą komisji egzaminacyjnej, a jego rozstrzygnięcie także podlega kontroli sądowej (art. 78a ust. 5 zd. 2 w zw. z art. 75c ust. 4 i 5 u.p.a. i art. 3 § 2 pkt 2 Prawa o postępowaniu przed sądami administracyjnymi). Przewodniczącą komisji egzaminacyjnej wyznacza Minister Sprawiedliwości spośród członków komisji, po zasięgnięciu opinii NRA. Z uwagi na to, że połowę składu komisji stanowią osoby wskazane przez NRA, *ipso facto* przewodniczącym komisji może być jedna z nich (brak jest bowiem przepisu nakazującego wyznaczenie przewodniczącego spośród przedstawicieli Ministra Sprawiedliwości). Wówczas, to przedstawiciel NRA kontrolowałby przesłanki dopuszczenia do egzaminu. Możliwe jest jednakże również inna sytuacja, a mianowicie przewodniczącym komisji może zostać osoba będąca przedstawicielem Ministra Sprawiedliwości. Jednakże z powyższego nie wynika, zdaniem Sejmu, naruszenie art. 17 ust. 1 Konstytucji. Ostateczna weryfikacja kwalifikacji osób zwolnionych z obowiązku odbycia aplikacji następuje bowiem podczas egzaminu, który współprzeprowadza, przy udziale czynnika państwowego, samorząd adwokacki. Ponadto, zdaniem Sejmu art. 78a ust. 4 pkt 6 u.p.a. nie wyklucza możliwości przedstawienia innych dowodów potwierdzających spełnienie wymogu ustawowego. Przyjęcie przeciwnego poglądu byłby zbyt daleko idącym formalizmem (wszak *essentialia negotii* takiej umowy nie obejmują określenia wymiaru czasowego wykonywania czynności). W tym zakresie przedłożenie odpowiedniego zaświadczenia wystawionego przez adwokata (radcę prawnego) również będzie spełnieniem ustawowego wymogu przedłożenia dokumentu

potwierdzającego legitymowaniem się odpowiednią praktyką prawniczą (zob. wyrok TK z 30 listopada 2011 r., sygn. akt K 1/10). Takie zaświadczenie może przedstawić również osoba aspirująca do złożenia egzaminu bez odbycia aplikacji. Zaświadczenie takie powinno zostać sporządzone przez adwokata lub radcę prawnego, to jest członka korporacji prawniczej (taki wymóg statuuje art. 68 ust. 3 pkt 5 u.p.a. wobec osób zwolnionych z egzaminu). Dokonuje on zatem pierwotnej oceny, czy dany warunek został spełniony.

W związku z powyższym nie można zasadnie twierdzić, że samorząd adwokacki jest pozbawiony możliwości sprawowania pieczy nad wykonywaniem zawodu adwokata w stosunku do kategorii osób, o których mowa w zaskarżonych przepisach.

Tym samym uznać trzeba, że art. 66 ust. 1 pkt 4 lit. b, ust. 2 pkt 3 u.p.a. w zakresie wskazanym w *petitum* pisma są zgodne z art. 17 ust. 1 Konstytucji.

1.3.6. Wnioskodawca kwestionuje zgodność art. 66 ust. 1 pkt 5 lit. b z art. 17 ust. 1 Konstytucji.

NRA poddaje w wątpliwość kompetencje osób, które uzyskały tytuł doktora nauk prawnych i wykonywały czynności związane ze świadczeniem pomocy prawnej. Jej zdaniem, ww. osoby nie gwarantują należytego wykonywania zawodu adwokata i tym samym przepis umożliwiający im wpis na listę adwokatów bez konieczności złożenia egzaminu adwokackiego jest konstytucyjnie wadliwy.

Trybunał Konstytucyjny badał regulacje umożliwiające ubieganie się o wpis na listę adwokatów bez złożenia egzaminu adwokackiego. W wyroku z 19 kwietnia 2006 r. stwierdził, że nie znajduje dostatecznie przekonujących argumentów przedstawionych przez ówczesnego wnioskodawcę (także NRA) na rzecz tezy o nieprzydatności (bądź ograniczonej użyteczności) przygotowania zawodowego potwierdzonego zdaniem egzaminem sędziowskim, radcowskim oraz (z pewnymi zastrzeżeniami) – prokuratorskim, a także notarialnym do wykonywania zawodu adwokata (sygn. akt K 6/06). Wskazał również, że przesłankami oceny dopuszczalności „przepływu” pomiędzy zawodami prawniczymi winny być czas trwania aplikacji, zakres przedmiotowy szkolenia oraz praktyczny kontakt z wykonywaniem zawodu prawniczego. Ponadto zadaniem samorządu adwokackiego jest zbadanie, czy konkretna osoba ubiegająca się o wpis daje rękojmię należytego wykonywania zawodu adwokata (tak także wyrok WSA

w Warszawie z 12 marca 2008 r., sygn. akt VI SA/Wa 1598/07; żaden organ samorządu nie może jednak kontrolować kwalifikacji osób ubiegających się o wpis – zob. wyrok WSA w Warszawie z 26 października 2007 r., sygn. akt VI SA/Wa 1516/07).

W wyroku z 8 listopada 2006 r. Trybunał Konstytucyjny dokonał szczegółowej analizy statusu doktorów nauk prawnych pod kątem dopuszczalności złożenia przez nich egzaminu radcowskiego bez odbycia aplikacji (sygn. akt K 30/06). Badając kwestie konstytucyjności regulacji zwalniającej ich z obowiązku odbycia aplikacji stwierdził, że należy wziąć pod uwagę dystynkcję między sferą nauki a sferą praktyki; wykonywanie zawodu radcy prawnego wymaga nie tylko wiedzy teoretycznej, ale także doświadczenia, w szczególności w sferze stosowania prawa materialnego i procesowego. Następnie Trybunał zbadał procedurę uzyskiwania stopnia naukowego doktora. Zgodnie z ustawą z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm.; dalej ustawa o stopniach naukowych) uprawnienie do nadawania stopnia naukowego doktora przysługuje tylko jednostkom spełniającym określone kryteria (zob. art. 5 i art. 6 ustawy o stopniach naukowych). Wymienione są ustawowe, podstawowe wymagania, jakie musi spełniać osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora oraz wymagania, jakie musi spełniać sama rozprawa doktorska (art. 12 i art. 13 ustawy o stopniach naukowych). Jednym z warunków uzyskania stopnia doktora jest zdanie egzaminu doktorskiego, który jest przeprowadzany w zakresie dyscypliny podstawowej odpowiadającej tematowi pracy doktorskiej, dyscypliny dodatkowej oraz języka obcego nowożytnego (art. 12 ust. 2 ustawy o stopniach naukowych). Osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora wraz z wnioskiem o wszczęcie przewodu doktorskiego jest zobowiązana przedstawić także wykaz prac naukowych lub twórczych prac zawodowych. Sama rozprawa doktorska musi stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej (art. 13 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych). Wobec tak ukształtowanego procesu uzyskiwania tego stopnia naukowego, Trybunał uznał, że założenie ustawodawcy, iż doktorzy nauk prawnych są osobami, które mimo nieodbycia aplikacji radcowskiej, są odpowiednio przygotowane do przystąpienia do zawodowego egzaminu radcowskiego i w konsekwencji – do wykonywania zawodu radcy prawnego – jest

uzasadnione. Zarzut, że nie wykazują się odpowiednią praktyką w zawodzie prawniczym, jest nietrafny, gdyż doktorzy nauk prawnych muszą przystąpić do egzaminu, który weryfikuje ich przygotowanie w różnych dziedzinach prawa materialnego i procesowego. Piecza samorządu nad należyтым wykonywaniem zawodu realizowana wobec takich osób wyraża się w odpowiednim i odpowiedzialnym korzystaniu przez samorząd z oceny, czy dana osoba daje rękojmię należytego wykonywania zawodu. Po dokonaniu kontroli Trybunał uznał regulację dopuszczającą doktorów nauk prawnych do egzaminu zawodowego bez aplikacji za zgodną z art. 17 ust. 1 Konstytucji. Ze względu na podobieństwo pomiędzy zawodami adwokata i radcy prawnego (zob. możliwość wpisu radcy prawnego na listę adwokatów bez obowiązku złożenia egzaminu – art. 66 ust. 1 pkt 3 ustawy) powyższe rozstrzygnięcie Trybunału jest także adekwatne w stosunku do egzaminu adwokackiego.

Wykonanie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z 19 kwietnia 2006 r. (sygn. akt K 6/06) było podstawową przesłanką zmiany art. 66 ust. 1 ustawy (uzasadnienie do projektu, s. 7). Ustawodawca ustalając na nowo katalog osób uprawnionych do uzyskania wpisu na listę adwokatów bez konieczności składania egzaminu ukształtował go biorąc pod uwagę spełnienie dwóch przesłanek: legitymowanie się odpowiednio wysokim poziomem wiedzy w dziedzinie nauk prawnych oraz posiadanie praktyki zawodowej w zawodach prawniczych innych niż adwokat. Przyjęte przez prawodawcę wymogi odpowiadają stawianym przez Trybunał w wyroku 19 kwietnia 2006 r. warunkom, jakie musi spełniać instytucja „przepływu” pomiędzy zawodami prawniczymi (czas trwania aplikacji, zakres przedmiotowy szkolenia oraz praktyczny kontakt z wykonywaniem zawodu prawniczego). We wskazanym powyżej wyroku sąd konstytucyjny wskazał jednoznacznie, że: „Kwestie te [przesłanki oceny umiejętności kandydatów do uzyskania wpisu na listę adwokatów – uwaga własna] winien rozstrzygnąć jednoznacznie ustawodawca”. Precyzyjne uregulowanie warunków wpisu na listę adwokatów leży zatem w zakresie swobody regulacyjnej ustawodawcy.

Doktorzy nauk prawnych, aby uzyskać wpis na listę adwokatów muszą legitymować się szczególnie wysokim poziomem wiedzy w zakresie nauk prawnych, która została zweryfikowana w czasie egzaminu państwowego (doktorskiego). Zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 8 listopada 2006 r. (sygn. akt K 30/06), poziom zdobytej wiedzy w trakcie przygotowywania i obrony rozprawy

doktorskiej uprawnia doktorów nauk prawnych do zdawania egzaminu radcowskiego, bez odbycia aplikacji, co nie narusza art. 17 ust. 1 Konstytucji. Tym samym można stwierdzić, że uzyskanie stopnia naukowego doktora nauk prawnych zastępuje wymóg odbycia aplikacji. Badając zatem spełnienie wskazanych przez Trybunał przesłanek dopuszczalności „przepływu” pomiędzy zawodami prawniczymi, które należy także odnieść do doktorów nauk prawnych, trzeba stwierdzić, że kryterium długości trwania aplikacji i zakresu szkolenia (warunek wiedzy) został w tym przypadku spełniony (zob. wyrok TK z 7 marca 2012 r., sygn. akt K 3/10).

Doktorzy nauk prawnych, o których mowa w kontrolowanym przepisie, aby spełnić określone przez Trybunał Konstytucyjny warunki dopuszczalności „przepływu” osób między zawodami prawniczymi muszą legitymować się praktycznym doświadczeniem prawniczym sprofilowanym tak, aby odpowiadało umiejętnościom praktycznym nabytym podczas aplikacji. Zdaniem Sejmu, wymóg trzyletniego okresu wykonywania wymagających wiedzy prawniczej czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego, odpowiadającemu czasowi trwania aplikacji adwokackiej, zapewnia możliwość zdobycia praktycznego doświadczenia prawniczego równego aplikacji (zob. A. Bodnar, *Opinia do projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze, ustawy o radcach prawnych oraz ustawy – Prawo o notariacie (druk sejmowy nr 953)*, Opinia zlecona Biura Analiz Sejmowych, s. 8). Doktorzy nauk prawnych mogą zostać umocowani na podstawie pełnomocnictwa substytucyjnego przez adwokata (art. 25 ust. 3 u.p.a. w zw. z art. 734, art. 738, art. 106 k.c.; o charakterze umowy łączącej klienta z zespołem adwokackim lub adwokatem zob. Z. Krzemiński, *Prawo o adwokaturze. Komentarz*, Warszawa 1998, s. 12 i 67) do udzielenia porad prawnych, sporządzenia opinii prawnych, projektów aktów prawnych, reprezentowania klientów przed urzędami (art. 33 § 1 k.p.a; por. wyrok TK z 26 listopada 2003 r., sygn. akt SK 22/02). Natomiast przed sądami powszechnymi w sprawach cywilnych oraz przed sądami administracyjnymi mogą występować jako pełnomocnicy wówczas, gdy stosowne przepisy (art. 87 i art. 91 k.p.c oraz art. 35 Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi) uchylają przymus adwokacki (np. wobec rzecznika patentowego, osoby pozostającej ze stroną w stałym stosunku zlecenia, doradcy podatkowego, pracownika osoby prawnej). Zgodnie z art. 4 ust. 1 u.p.a. nie mogą jedynie pełnić roli obrońcy. Jednakże kwestia uprawnienia adwokatów lub aplikantów adwokackich do

występowania w roli obrońcy została już omówiona w pkt II.1.3.2. niniejszego pisma. Argumenty tam przedstawione są także adekwatne przy ocenie badanej regulacji. Należy jedynie powtórzyć, że warunek zebrania doświadczenia zawodowego występowania w roli obrońcy przed uzyskaniem wpisu na listę adwokatów nie jest *conditio sine qua non* należytego wykonywania zawodu adwokata. Takie stanowisko zdaje się reprezentować także sama NRA (por. uchwała z 22 listopada 2008 r. nr 33/2008). Spełnienie takiego warunku nie było i nie jest wymagane wobec wszystkich kategorii osób uprawnionych do uzyskania wpisu na listę adwokatów bez złożenia egzaminu. Natomiast zakaz występowania w roli obrońcy nie utrudnia doktorom nauk prawnych wykonujących ww. czynności zapoznania się również z tą dziedziną świadczenia pomocy prawnej przez adwokata, gdyż mogą oni wykonywać prace „asystenckie”, w skład których wchodzi przygotowywanie projektów pism procesowych.

Podkreślić należy, że aplikanci adwokaccy, zgodnie z art. 77 u.p.a., zastępują adwokata, co oznacza, że nie uzyskują oni statusu pełnomocnika procesowego (uchwała SN z 28 czerwca 2006 r., sygn. akt III CZP 27/06, J. Gudowski, *op. cit.*, s. 335). Zgodnie z § 13 Regulaminu aplikacji adwokackiej: „Udzielając aplikantowi upoważnienia do zastępstwa w sprawie adwokat, którego aplikant ma zastępować, obowiązany jest omówić z nim dokładnie sprawę i wiążące się z nią zagadnienia prawne oraz wnioski, jakie aplikant ma zgłosić na rozprawie” (t.j. obwieszczenia Prezydium NRA z 22 września 2009 r. na podstawie uchwały NRA z 12 września 2009 r. nr 55/2009). Swoboda aplikanta w występowaniu przed sądem jest zatem znacznie ograniczona. Wobec powyższego, uznać trzeba, że doktorzy nauk prawnych wykonując czynności „asystenckie” wobec występującego przed sądem adwokata także zdobywają wymagane doświadczenie zawodowe odpowiadające aplikanckiemu.

Warto również zaznaczyć, że zgodnie z art. 68 ust. 3 pkt 5 u.p.a., aby uzyskać wpis na listę adwokatów, doktorzy nauk prawnych wykonujący wymagające wiedzy prawniczej czynności związane ze świadczeniem pomocy prawnej adwokata lub radcy prawnego muszą przedstawić zaświadczenie adwokata lub radcy prawnego, że wykonywali ww. czynności. Tym samym członek korporacji dokonuje pierwotnej kontroli charakteru ww. czynności oraz czy ich wykonywanie przez ustawowy czas umożliwiło doktorowi nauk prawnych zdobycie wiedzy i doświadczenia wymaganych przez ustawodawcę.

Należy również wskazać na wyjaśnienia Trybunału Konstytucyjnego zawarte w wyroku z 7 marca 2012 r. (sygn. akt K 3/10). W tym orzeczeniu, w którym sąd konstytucyjny rozpatrywał podobny problem konstytucyjny powstały na bazie u.r.p., przypomniał on, że: „pojęcie «wykonywania wymagających wiedzy prawniczej czynności bezpośrednio związanych ze świadczeniem pomocy prawnej» można wyinterpretować z ustawy o radcach prawnych. Doktor nauk prawnych wykonujący te czynności daje gwarancje, że ma odpowiednią praktykę do wykonywania zawodu radcy prawnego. Potwierdza to osoba, u której pracował doktor nauk prawnych. Wystawia ona odpowiednie dokumenty, które zainteresowana osoba składa przy aplikowaniu o wpis na listę radców prawnych. Wobec tego Trybunał stwierdził, że osoba taka daje rękojmię należytego wykonywania zawodu zaufania publicznego. Może to być sprawdzone przez radcę prawnego, który dokonuje wpisu na listę radców prawnych”. Ze względu na podobieństwo tych zawodów prawniczych (adwokata i radcy prawnego) powyższe ustalenia Trybunału Konstytucyjnego są również adekwatne w badanej sprawie.

W związku z powyższym należy uznać, że określone przez Trybunał przesłanki dopuszczalności wpisu na listę członków korporacji bez złożenia egzaminu („przepływu” osób pomiędzy zawodami prawniczymi) zostały spełnione. Tym samym należy stwierdzić, że art. 66 ust. 1 pkt 5 lit. b **jest zgodny** z art. 17 ust. 1 Konstytucji.

1.3.7. We wniosku wskazano jako wzorzec kontroli dla art. 66 ust. 1 pkt 5 lit. b u.p.a. wynikającą z art. 2 Konstytucji zasadę prawidłowej legislacji. W tym miejscu należy wskazać co następuje.

Zarzuty postawione art. 66 ust. 1 pkt 5 lit. b u.p.a., odnoszące się do wymogu wykonywania czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej przez adwokata lub radcę prawnego, są tożsame z тезami NRA, które przemawiać miałyby za stwierdzeniem niekonstytucyjności art. 66 ust. 1 pkt 4 lit b i ust. 2 pkt 3 u.p.a.. Zostały one rozpatrzone powyżej. Badaniu podlegała bowiem ta sama przesłanka – wykonywanie czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej, która została zakwestionowana także w art. 66 ust. 1 pkt 5 lit. b u.p.a. Nie ma zatem potrzeby ponownego przytaczania tej argumentacji; można natomiast przyjąć, że jest ona adekwatna także w tym przypadku i podzielić przedstawioną tam konkluzję (zob. pkt II.1.3.2.).

Zgodnie z powyższym art. 66 ust. 1 pkt 5 lit. b jest zgodny z wynikającą z art. 2 Konstytucji zasadą prawidłowej legislacji.

2. Forma egzaminu adwokackiego

2.1. Stan prawny i zarzuty wnioskodawcy

2.1.1. Wnioskodawca zarzuca niezgodność art. 77a, art. 78 ust. 1, ust. 3, ust. 4, ust. 8, ust. 9 i ust. 15, art. 78d, art. 78e i art. 78h u.p.a. z art. 17 ust. 1 Konstytucji. Sejm wnosi o umorzenie postępowania w zakresie badania art. 77a ust. 4, ust. 5, ust. 11, ust. 13, art. 78d ust. 9-13, art. 78e ust. 3 i ust. 4 oraz art. 78h ust. 4, ust. 7-13 oraz ust. 5 w zakresie, w jakim odsyła do art. 75e ust. 5, ust. 7 i ust. 11, art. 75f ust. 1 u.p.a. (zob. pkt I.4 pisma). Odniesie się zatem merytorycznie jedynie do postawionego zarzutu niezgodności z art. 17 ust. 1 Konstytucji art. 77a ust. 1-3, ust. 6-10 i 12, art. 78 ust. 1, 3, 4, 8, 9 oraz 15, art. 78d ust. 1-8, art. 78e ust. 1, ust. 2, ust. 5 i ust. 6, art. 78h ust. 1-3, ust. 6, ust. 14 oraz ust. 5 w zakresie, w jakim odsyła do art. 75f ust. 2 pkt 1, 2, 4, 5 oraz ust. 3 u.p.a.

2.1.2. Badane przepisy brzmią w następujący sposób:

a) art. 77a: „Minister Sprawiedliwości powołuje każdego roku, w drodze zarządzenia, zespół do przygotowania zestawu pytań testowych oraz zadań na egzamin adwokacki, zwany dalej «zespołem»” (ust. 1) ; „W skład zespołu wchodzi: 1) czterej adwokaci delegowani przez Naczelną Radę Adwokacką, 2) czterej przedstawiciele Ministra Sprawiedliwości – których wiedza i doświadczenie dają rękojmię prawidłowego przygotowania egzaminu adwokackiego” (ust. 2); „Pracami zespołu kieruje przewodniczący lub w przypadku jego nieobecności zastępca, powołani przez Ministra Sprawiedliwości spośród osób, o których mowa w ust. 2 pkt 2” (ust. 3); „Nie później niż 90 dni przed terminem egzaminu przewodniczący zespołu podaje do publicznej wiadomości na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości oraz w Biuletynie Informacji Publicznej ustalony przez zespół większością głosów w obecności wszystkich członków zespołu i zatwierdzony przez Ministra Sprawiedliwości wykaz tytułów aktów prawnych, według stanu prawnego obowiązującego w dniu ogłoszenia, z których wybrane stanowią podstawę opracowania pytań testowych na egzamin adwokacki” (ust. 6); „Na pierwszą część

egzaminu adwokackiego zespół sporządza zestaw 100 pytań w formie testu jednokrotnego wyboru na egzamin adwokacki wraz z wykazem prawidłowych odpowiedzi, w sposób uwzględniający konieczność ich zabezpieczenia przed nieuprawnionym ujawnieniem. Zespół zapewnia zgodność wykazu prawidłowych odpowiedzi z obowiązującym stanem prawnym” (ust. 7); „Na drugą do piątej części egzaminu adwokackiego zespół sporządza zadania z zakresu prawa karnego, cywilnego, gospodarczego i administracyjnego” (ust. 8); „Ostateczną treść testu oraz zadań ustala zespół większością głosów w obecności wszystkich członków zespołu” (ust. 9); „Każda okręgowa rada adwokacka może zgłaszać zespołowi, za pośrednictwem przewodniczącego zespołu, propozycje pytań testowych wraz z wykazem prawidłowych odpowiedzi oraz propozycje zadań” (ust. 10); „Minister Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Naczelnej Rady Adwokackiej określi, w drodze rozporządzenia: 1) tryb i sposób działania zespołu, 2) tryb i sposób ustalenia wykazu tytułów aktów prawnych, o którym mowa w ust. 6, 3) tryb i sposób zgłaszania propozycji pytań testowych i prawidłowych odpowiedzi oraz propozycji zadań, przygotowania, przechowywania oraz przekazywania komisjom egzaminacyjnym, o których mowa w art. 78 ust. 1, zestawu pytań testowych wraz z kartą odpowiedzi i wykazu prawidłowych odpowiedzi oraz zadań na egzamin adwokacki, 4) tryb i sposób zapewnienia zgodności wykazu prawidłowych odpowiedzi z obowiązującym stanem prawnym, 5) tryb i sposób zapewnienia obsługi administracyjno-biurowej zespołu – uwzględniając konieczność prawidłowego i efektywnego przeprowadzenia egzaminu adwokackiego, w szczególności konieczność zapewnienia zgodności wykazu tytułów aktów prawnych z zakresem przedmiotowym egzaminu adwokackiego oraz konieczność zabezpieczenia pytań i zadań przed ich nieuprawnionym ujawnieniem, oraz 6) wysokość wynagrodzenia przewodniczącego i członków zespołu, uwzględniając nakład ich pracy i zakres obowiązków oraz liczbę kandydatów” (ust. 12);

b) art. 78: „Egzamin adwokacki przeprowadzają komisje egzaminacyjne do przeprowadzenia egzaminu adwokackiego, zwane dalej «komisjami egzaminacyjnymi», w składzie 8 członków, powołane na obszarze właściwości jednej lub kilku okręgowych rad adwokackich. Przepisy art. 75a ust. 1a oraz art. 75e ust. 5 stosuje się odpowiednio” (ust. 1); „Do składu komisji egzaminacyjnych kandydatów na członków wskazują: Minister Sprawiedliwości - 4 egzaminatorów i 4 zastępców egzaminatorów, Naczelna Rada Adwokacka - 4 adwokatów jako egzaminatorów

i 4 adwokatów jako zastępców egzaminatorów” (ust. 3); „Minister Sprawiedliwości powołuje, w drodze zarządzenia, komisje egzaminacyjne na obszarze właściwości jednej lub kilku okręgowych rad adwokackich i zastępców egzaminatorów z dziedzin prawa objętych egzaminem, a także wskazuje, po zasięgnięciu opinii Naczelnej Rady Adwokackiej, przewodniczącego komisji egzaminacyjnej i jego zastępcę” (ust. 4); „Egzamin adwokacki przeprowadza się raz w roku w terminie wyznaczonym przez Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z Naczelną Radą Adwokacką” (ust. 8); „W przypadku zaistnienia przeszkody uniemożliwiającej przeprowadzenie egzaminu przez komisję egzaminacyjną w terminie, o którym mowa w ust. 8, Minister Sprawiedliwości po zasięgnięciu opinii Naczelnej Rady Adwokackiej wyznacza dodatkowy termin przeprowadzenia egzaminu przez tę komisję egzaminacyjną. Przewodniczący komisji egzaminacyjnej zawiadamia zdających o dodatkowym terminie egzaminu listem poleconym za poświadczaniem odbioru oraz obwieszcza na tablicy ogłoszeń w siedzibie wyznaczonej okręgowej rady adwokackiej. Przepisy art. 77a ust. 5 i ust. 7-11 stosuje się odpowiednio” (ust. 9); „Minister Sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Naczelnej Rady Adwokackiej, określi w drodze rozporządzenia: 1) tryb i termin zgłaszania kandydatów na członków komisji egzaminacyjnych oraz powoływania i odwoływania członków komisji egzaminacyjnych, 2) rodzaj dokumentów, o których mowa w art. 78a ust. 4 pkt 3 i 5-9, 3) wysokość wynagrodzenia przewodniczącego i członków komisji egzaminacyjnych, uwzględniając liczbę osób przystępujących do egzaminu, zakres i nakład ich pracy w zorganizowaniu i w przebiegu egzaminu adwokackiego oraz tryb wypłacania tego wynagrodzenia, 4) szczegółowy tryb i sposób przeprowadzania egzaminu adwokackiego, w szczególności: a) sposób działania komisji egzaminacyjnych, b) czas trwania poszczególnych części egzaminu adwokackiego, c) sposób zorganizowania obsługi administracyjnej i technicznej komisji egzaminacyjnych przez okręgowe rady adwokackie, w tym przekazywania środków, sprawowania nadzoru nad ich wydatkowaniem i rozliczania wydatków związanych z tą obsługą - uwzględniając konieczność prawidłowego, terminowego i efektywnego przeprowadzenia egzaminu, zapewnienia zachowania bezstronności pracy komisji egzaminacyjnych oraz konieczność uzyskania informacji niezbędnych do prawidłowego przeprowadzenia egzaminu adwokackiego” (ust. 15);

c) art. 78d: „Egzamin adwokacki polega na sprawdzeniu przygotowania prawniczego osoby przystępującej do egzaminu adwokackiego, zwanej dalej

«zdającym», do samodzielnego i należytego wykonywania zawodu adwokata, w tym wiedzy z zakresu prawa i umiejętności jej praktycznego zastosowania z zakresu: materialnego i procesowego prawa karnego, materialnego i procesowego prawa wykroczeń, prawa karnego skarbowego, materialnego i procesowego prawa cywilnego, prawa rodzinnego i opiekuńczego, prawa gospodarczego, spółek prawa handlowego, prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, materialnego i procesowego prawa administracyjnego, postępowania sądowoadministracyjnego, prawa Unii Europejskiej, prawa konstytucyjnego oraz prawa o ustroju sądów i prokuratur, samorządu adwokackiego i innych organów ochrony prawnej działających w Rzeczypospolitej Polskiej oraz warunków wykonywania zawodu adwokata i etyki tego zawodu” (ust. 1); „Egzamin adwokacki składa się z pięciu części pisemnych” (ust. 2); „Pierwsza część egzaminu adwokackiego polega na rozwiązaniu testu składającego się z zestawu 100 pytań zawierających po trzy propozycje odpowiedzi, z których tylko jedna jest prawidłowa oraz z karty odpowiedzi. Zdający może wybrać tylko jedną odpowiedź, którą zaznacza na karcie odpowiedzi. Za każdą prawidłową odpowiedź zdający uzyskuje 1 punkt” (ust. 3); „Prawidłowość odpowiedzi ocenia się według stanu prawnego obowiązującego w dniu egzaminu adwokackiego” (ust. 4); „Druga część egzaminu adwokackiego polega na rozwiązaniu zadania z zakresu prawa karnego polegającego na przygotowaniu aktu oskarżenia lub apelacji, albo w przypadku uznania, iż brak jest podstaw do ich wniesienia, na sporządzeniu opinii prawnej w oparciu o opracowane na potrzeby egzaminu akta lub przedstawiony stan faktyczny” (ust. 5); „Trzecia część egzaminu adwokackiego polega na rozwiązaniu zadania z zakresu prawa cywilnego polegającego na przygotowaniu pozwu lub wniosku albo apelacji, albo w przypadku uznania, iż brak jest podstaw do ich wniesienia, na sporządzeniu opinii prawnej w oparciu o opracowane na potrzeby egzaminu akta lub przedstawiony stan faktyczny” (ust. 6); „Czwarta część egzaminu adwokackiego polega na rozwiązaniu zadania z zakresu prawa gospodarczego polegającego na przygotowaniu umowy albo pozwu lub wniosku albo apelacji, albo w przypadku uznania, iż brak jest podstaw do ich wniesienia, na sporządzeniu opinii prawnej w oparciu o opracowane na potrzeby egzaminu akta lub przedstawiony stan faktyczny” (ust. 7); „Piąta część egzaminu adwokackiego polega na rozwiązaniu zadania z zakresu prawa administracyjnego polegającego na przygotowaniu skargi do wojewódzkiego sądu administracyjnego lub skargi kasacyjnej do Naczelnego Sądu Administracyjnego albo w przypadku uznania, iż brak jest podstaw do ich

wniesienia, na sporządzeniu opinii prawnej w oparciu o opracowane na potrzeby egzaminu akta lub przedstawiony stan faktyczny” (ust. 8);

d) art. 78e: „Test z pierwszej części egzaminu adwokackiego sprawdzają niezależnie od siebie dwaj egzaminatorzy wyznaczeni przez przewodniczącego komisji egzaminacyjnej, jeden spośród wskazanych przez Ministra Sprawiedliwości, drugi spośród wskazanych przez Naczelną Radę Adwokacką” (ust. 1); „Oceny rozwiązania każdego z zadań z części drugiej do piątej egzaminu adwokackiego dokonują niezależnie od siebie dwaj egzaminatorzy z dziedzin prawa, których dotyczy praca pisemna, jeden spośród wskazanych przez Ministra Sprawiedliwości, drugi spośród wskazanych przez Naczelną Radę Adwokacką biorąc pod uwagę w szczególności zachowanie wymogów formalnych, właściwość zastosowanych przepisów prawa i umiejętność ich interpretacji, poprawność zaproponowanego przez zdającego sposobu rozstrzygnięcia problemu z uwzględnieniem interesu strony, którą zgodnie z zadaniem reprezentuje” (ust. 2); „Jeżeli przynajmniej dwie oceny częściowe prac pisemnych zdającego z zadań z części od drugiej do piątej są negatywne, a średnia arytmetyczna, o której mowa w ust. 4, wskazuje na pozytywną ostateczną ocenę tych prac, komisja egzaminacyjna: 1) odstępuje od wystawienia ostatecznych ocen z tych prac oraz 2) przekazuje komisji egzaminacyjnej II stopnia przy Ministrze Sprawiedliwości, o której mowa w art. 78h, prace pisemne zdającego oraz ich oceny częściowe, wraz z uzasadnieniami, w celu ustalenia ostatecznych ocen tych prac” (ust. 5); „W przypadku, o którym mowa w ust. 5, komisja egzaminacyjna II stopnia przy Ministrze Sprawiedliwości stosuje odpowiednio przepisy art. 78f ust. 1 i 2 oraz art. 78h ust. 11” (ust. 6);

e) art. 78h: „Od uchwały o wyniku egzaminu adwokackiego zdającemu przysługuje odwołanie do komisji egzaminacyjnej II stopnia przy Ministrze Sprawiedliwości w terminie 14 dni od dnia otrzymania uchwały, o której mowa w art. 78f ust. 2” (ust. 1); „Minister Sprawiedliwości powołuje, w drodze zarządzenia, komisję egzaminacyjną II stopnia przy Ministrze Sprawiedliwości, zwaną dalej «komisją odwoławczą», w składzie 9 członków” (ust. 2); „W przypadku, kiedy przemawiają za tym względy organizacyjne, a w szczególności duża liczba odwołań od uchwał o wynikach egzaminu adwokackiego, Minister Sprawiedliwości może powołać więcej niż jedną komisję odwoławczą do rozpoznania odwołań od uchwał o wynikach danego egzaminu adwokackiego, wskazując ich właściwość terytorialną. Przepisu art. 75e ust. 5 nie stosuje się (ust. 2a); „Do składu komisji odwoławczej

kandydatów na członków wskazują: 1) Minister Sprawiedliwości - 5 członków, spośród których wyznacza przewodniczącego; 2) Naczelna Rada Adwokacka – 4 członków - spośród osób, których wiedza i doświadczenie dają rękojmię rzetelnego rozpoznania odwołań” (ust. 3); „Przepisy art. 75e ust. 5, 7 i 11, art. 75f ust. 1, ust. 2 pkt 1, 2, 4, 5, ust. 3 stosuje się odpowiednio” (ust. 5); „W przypadku wygaśnięcia członkostwa w komisji odwoławczej lub odwołania członka z komisji odwoławczej, Minister Sprawiedliwości niezwłocznie powołuje nowego członka komisji odwoławczej. W przypadku członka, o którym mowa w ust. 3 pkt 2, Naczelna Rada Adwokacka w terminie określonym przez Ministra Sprawiedliwości wskazuje nowego kandydata na członka komisji odwoławczej” (ust. 6); „Minister Sprawiedliwości określi w drodze rozporządzenia: 1) tryb i termin zgłaszania kandydatów na członków komisji odwoławczej, 2) termin powołania komisji odwoławczej, 3) wysokość wynagrodzenia przewodniczącego i członków komisji odwoławczej, uwzględniając zakres i nakład ich pracy oraz tryb jego wypłacania, 4) tryb i sposób działania komisji odwoławczej, 5) sposób zapewnienia obsługi administracyjno-biurowej komisji odwoławczej – uwzględniając konieczność prawidłowego i terminowego rozpoznawania odwołań oraz zapewnienia zachowania bezstronności pracy członków komisji odwoławczej” (ust. 14).

2.1.3. Wnioskodawca postawił dwójaki zarzut ww. przepisom. Po pierwsze, obecny model egzaminu adwokackiego posiada wadliwy zakres merytoryczny oraz jest nieprzydatny dla weryfikacji wiedzy zdających. Przewidywany egzamin testowy polega na egzekwowaniu wiedzy, która nie została przekazana na aplikacji; co więcej nie tego rodzaju wiedzę, którą samorząd adwokacki uważa za niezbędną do wykonywania zawodu. Nieprawidłowo jest również ustalony przedmiotowy zakres egzaminu adwokackiego z uwagi na zamknięty katalog dziedzin prawa objętych egzaminem oraz pominięcia wielu ważnych przedmiotów. Po drugie, egzamin adwokacki *de facto* przeprowadza Minister Sprawiedliwości, co uniemożliwia samorządowi adwokackiemu sprawowanie pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu (wniosek, s. 15-17).

2.1.4. Ponadto, NRA postawiła również zarzut pominięcia ustawodawczego, polegającego na pominięciu egzaminu ustnego w regulacji dotyczącej egzaminu adwokackiego. Ze względu na poszerzenie grupy osób, które mogą uzyskiwać wpis

na listę adwokatów, jedynie dzięki zdanemu egzaminowi, ale bez odbywania aplikacji adwokackiej, istotne jest, aby na egzaminie samorząd adwokacki miał możliwość zweryfikowania umiejętności ustnego prezentowania argumentów. „[B]rak egzaminu ustnego wyłącza pieczę samorządu w zakresie podstawowym dla przyszłego zawodu i stwarza ryzyko jego nieprawidłowego wykonania” (wniosek, s. 13).

2.2. Wzorzec kontroli

2.2.1. Wskazany wzorcem kontroli jest art. 17 ust. 1 Konstytucji. Został on już omówiony w pkt II.1.2.2. pisma. W tym miejscu należy jedynie wskazać, że z konstytucyjnego wymogu sprawowania pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu zaufania publicznego wynika konieczność zapewnienia samorządowi zawodowemu wpływu na kształt zasad odbywania aplikacji oraz na zakres merytoryczny egzaminu adwokackiego. Ten ostatni polega na zagwarantowaniu odpowiedniego uczestnictwa w określaniu zakresu przedmiotowego egzaminu zawodowego oraz adekwatnej reprezentacji samorządu w składzie komisji egzaminacyjnej (wyrok TK z 19 kwietnia 2006 r., sygn. akt K 6/06). Trybunał Konstytucyjny uznał także, że: „(...) tylko wykazanie potencjalnego wpływu kwestionowanej reprezentacji samorządu w składzie komisji egzaminacyjnej na uniemożliwienie lub istotne ograniczenie wykonywania pieczy nad należyтым wykonywaniem zawodu, wraz z przytoczonymi dowodami, czyniłoby zasadnym merytorycznie zarzut dotyczący niezgodności art. 74 § 1 ustawy – Prawo o notariacie z art. 17 ust. 1 Konstytucji” (wyrok TK z 26 marca 2008 r., sygn. akt K 4/07).

2.2.2. Warto również przypomnieć stanowisko Trybunału Konstytucyjnego wyrażone w wyroku z 7 marca 2012 r. (sygn. akt K 3/10). Sąd konstytucyjny, badając przepisy regulujące przygotowanie i przeprowadzenie egzaminu radcowskiego, stwierdził, że: „Konstytucyjne pojęcie zawodu zaufania publicznego zakłada *implicite* odpowiednie przygotowanie do danego zawodu. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że określenie kryteriów dostępu do zawodu zaufania publicznego, a w szczególności określenie wymaganego poziomu wiedzy i umiejętności zawodowych oraz sposobu ich weryfikacji, jest w kompetencji ustawodawcy. Ustrojodawca pozostawia przy tym szeroki zakres swobody regulacyjnej w ustawie. Brzmienie art. 17 ust. 1 Konstytucji nie daje podstaw do wyprowadzania

jakichkolwiek szczegółowych zasad dotyczących wymaganego przygotowania do wykonywania zawodu, wiążących ustawodawcę w rozważanym zakresie. Prawodawca konstytucyjny nie określił standardów przygotowania zawodowego do poszczególnych zawodów zaufania publicznego, świadomie pozostawiając unormowanie tej kwestii ustawodawcy. Sprawowanie pieczy nad wykonywaniem zawodu zaufania publicznego zakłada pewien współdziałanie samorządu zawodowego w ustalaniu zasad egzaminu zawodowego. Jednocześnie art. 17 ust. 1 Konstytucji nie określa bliżej ani zakresu, ani form tego współdziałania. Ustawodawca, powierzając właściwemu ministrowi kompetencję w zakresie unormowania w drodze rozporządzenia zasad egzaminu zawodowego, nie może pomijać współdziałania samorządu zawodowego. Organy danego samorządu powinny mieć zagwarantowane ustawowo prawo do wyrażenia opinii w tej kwestii, tak aby mogły w ten sposób wywierać wpływ na kształt egzaminu. Skoro art. 17 ust. 1 Konstytucji nie ustanawia zasad dotyczących dostępu do zawodów zaufania publicznego, stosowanie tego przepisu jako wzorca w procesie kontroli konstytucyjności prawa wymaga zachowania szczególnej powściągliwości. W swoim dotychczasowym orzecznictwie, Trybunał stwierdzał naruszenie przepisu art. 17 ust. 1 Konstytucji, jeśli takie naruszenie nie budziło jego wątpliwości. Stwierdzenie niekonstytucyjności przepisów ustawowych określających kryteria dostępu do zawodu zaufania publicznego jest możliwe tylko w razie dopuszczenia do takiego zawodu osób, które są bezspornie nieprzygotowane zawodowo. Jeżeli ustawa nie dopuszcza do wykonywania zawodów zaufania publicznego osób, które z powodu braku przygotowania zawodowego uniemożliwiają zapewnienie odpowiedniej jakości świadczonych usług, Trybunał Konstytucyjny nie może stwierdzić niezgodności badanej regulacji z art. 17 ust. 1 Konstytucji. Sąd konstytucyjny nie może zastępować preferencji ustawodawcy swoimi własnymi preferencjami ani wkraczać w sferę kompetencji zarezerwowanych na mocy Konstytucji dla ustawodawcy”.

2.3. Analiza zgodności

2.3.1. Trybunał Konstytucyjny przyjmuje, że sprawowana przez samorząd piecza wynikająca z art. 17 ust. 1 Konstytucji odnosi się zasadniczo do wykonywania zawodu. Czynności składające się na egzamin zawodowy nie są – w znaczeniu ścisłym – czynnościami wykonywania zawodu zaufania publicznego (wyrok TK

z 26 marca 2008 r., sygn. akt K 4/07). Przyjął on jednak, że konstytucyjny nakaz sprawowania pieczy nad wykonywaniem zawodu publicznego wiąże ustawodawcę w sposobie ukształtowania modelu egzaminu zawodowego i daje określone uprawnienia samorządowi zawodowemu. W wyroku z 19 kwietnia 2006 r. Trybunał stwierdził, że: „Wymóg odpowiedniego (adekwatnego) udziału [przedstawicieli samorządu w komisji egzaminacyjnej – uwaga własna] winien być rozumiany jako gwarancja uczestniczenia w działaniach merytorycznych związanych z określeniem zakresu egzaminu adwokackiego, a ponadto – zgodnie z naturą egzaminu – sprawdzenia umiejętności zawodowych, predysponujących do wykonywania zawodu adwokata”(sygn. akt K 6/06).

Badane przepisy ustanawiają pisemny egzamin adwokacki, który przeprowadzają komisje egzaminacyjne. Egzamin polega na rozwiązaniu testu oraz zadań z zakresu prawa karnego, cywilnego, gospodarczego lub administracyjnego. Test oraz zadania przygotowuje zespół, w którym w połowie zasiadają adwokaci delegowani przez NRA. Każda okręgowa rada adwokacka może zgłaszać temu zespołowi propozycję pytań testowych oraz zadań. Także komisja egzaminacyjna składa się w połowie z przedstawicieli samorządu adwokackiego. Przewodniczący i zastępcę komisji egzaminacyjne wyznacza Minister Sprawiedliwości po uzyskaniu opinii NRA. Samorząd adwokacki ma prawo także wyrazić opinię co do dodatkowego terminu przeprowadzenia egzaminu adwokackiego. Niezależnie od siebie dwaj egzaminatorzy komisji sprawdzają test oraz rozwiązania zadań, w tym jednym z egzaminatorów jest osoba zasiadająca w komisji z ramienia NRA. Komisja podejmuje uchwałę o wyniku egzaminu adwokackiego. Pozytywny wynik uzyskuje zdający, który z każdej części egzaminu otrzymał ocenę pozytywną. Od uchwały o wyniku egzaminu adwokackiego zdającemu przysługuje odwołanie do komisji egzaminacyjnej II stopnia przy Ministrze Sprawiedliwości. Do 9 osobowej komisji egzaminacyjnej II stopnia samorząd deleguje 4 kandydatów. NRA posiada również prawo do opiniowania niektórych rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości. Jak wynika z powyższego samorząd adwokacki posiada, zdaniem Sejmu wystarczający, wpływ na przeprowadzany pisemny egzamin adwokacki, zgodny z wymogami wskazanymi w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 7 marca 2012 r. (sygn. akt K 3/10) oceniając regulacje u.r.p. dotyczące egzaminu radcowskiego gwarantujące zbliżone do samorządu adwokackiego kompetencje samorządu radcowskiego nie uznał,

że domniemanie konstytucyjności tych przepisów zostało obalone. Sejm stoi na stanowisku adekwatności wypowiedzi sądu konstytucyjnego w ww. wyroku do oceny badanych przepisów.

Przypomnieć trzeba, że zdaniem Trybunału Konstytucyjnego (wyrok z 7 marca 2012 r. , sygn. akt K 3/10): „Art. 17 ust. 1 Konstytucji [...] wyznacza jedynie ogólne ramy konstytucyjne dotyczące dostępu do zawodów prawniczych. Ramy te obejmują ogólny wymóg odpowiedniego przygotowania zawodowego, a także pewne formy udziału w ustalaniu zasad składania egzaminu zawodowego. Regulacja konstytucyjna nie zawiera jednak samych zasad składania egzaminu zawodowego. W tym zakresie ustawodawca posiada szeroką swobodę regulacyjną. Z ogólnych unormowań konstytucyjnych nie jest możliwe wyprowadzenie żadnych konkretnych wskazań dotyczących zasad składania egzaminu zawodowego, a w szczególności zakresu sprawdzanych umiejętności metod egzaminowania. Wymienione zagadnienia pozostają poza zakresem unormowań konstytucyjnych. Przyjęte w polskim systemie prawnym reguły inferencyjne nie dają żadnych podstaw do wyprowadzania z art. 17 Konstytucji bardziej precyzyjnych wskazówek dotyczących wymienionych zagadnień. Ponadto w wypadku bardzo ogólnie ujętych unormowań konstytucyjnych Trybunał Konstytucyjny zobowiązany jest do przestrzegania zasady powściągliwości sędziowskiej”. Ponadto wyjaśnił, że sama forma egzaminu – pisemna lub ustna – jest zagadnieniem neutralnym z punktu widzenia sprawowania pieczy przez samorząd zawodowy, o ile ustawodawca zapewni odpowiedni (adekwatny) – zgodny z warunkami wskazanymi w orzecznictwie Trybunału – wpływ samorządu na kształt egzaminu w wybranej przez ustawodawcę formie. Trybunał Konstytucyjny podkreślał, że samorząd zawodowy sprawuje konstytucyjną pieczę poprzez zgodne z naturą egzaminu uczestnictwo w sprawdzaniu umiejętności niezbędnych do wykonywania zawodu. Wyznaczenie samej formy egzaminu pozostaje w zakresie swobody regulacyjnej ustawodawcy.

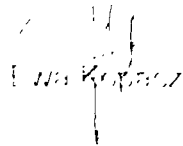
Sejm podziela powyższy pogląd Trybunału Konstytucyjnego. Zdaniem Sejmu, także przepisy regulujące zakres przedmiotowy egzaminu nie mogą być oceniane z punktu widzenia zgodności z art. 17 ust. 1 Konstytucji. Jak bowiem wskazał sąd konstytucyjny z ogólnych unormowań konstytucyjnych, w tym z art. 17 ust. 1 Konstytucji, nie jest możliwe wyprowadzenie żadnych konkretnych wskazań dotyczących zasad składania egzaminu zawodowego, a w szczególności zakresu sprawdzanych umiejętności oraz metod egzaminowania. W tym zakresie

ustawodawca posiada szeroką swobodę regulacyjną (zob. powyżej). Na marginesie trzeba wyjaśnić, że art. 78d ust. 1-8 u.p.a. określają wyczerpująco, w sposób zgodny z Konstytucją, zakres przedmiotowy egzaminu. Obejmuje on bowiem wszystkie istotne dla wykonywania zawodu adwokata gałęzie prawa, w tym również te obszary wiedzy, których brak sygnalizuje NRA we wniosku (zob. s. 19).

2.3.2. W związku z powyższym uznać należy, że dla art. 78d ust. 1-8 u.p.a. wskazany przez wnioskodawcę wzorzec kontroli jest nieadekwatny. Tym samym stwierdzić trzeba, że art. 78d ust. 1-8 u.p.a. **nie jest niezgodny** z art. 17 ust. 1 Konstytucji.

Natomiast, ze względu na to, że samorządowi adwokackiemu został zapewniony adekwatny udział w przygotowywaniu i przeprowadzaniu egzaminu adwokackiego pozostałe badane regulacje nie naruszyły wzorca kontroli. A zatem art. 77a ust. 1-3, ust. 6-10 oraz ust. 12, art. 78 ust. 1, ust. 3, ust. 4, ust. 8, ust. 9 oraz ust. 15, art. 78e ust. 1, ust. 2, ust. 5 i ust. 6, art. 78h ust. 1-3, ust. 6, ust. 14 oraz ust. 5 w zakresie, w jakim odsyła do art. 75f ust. 2 pkt 1, 2, 4, 5 oraz ust. 3 u.p.a. **są zgodne** z art. 17 ust. 1 Konstytucji.

WARSZAWA, 10 LIPCA 2014 R.

Ewa Kopacz